

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra psychologie a patopsychologie

HODNOTY A ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST

Diplomová práce

Autor: **Bc. et Bc. Lucie Zatloukalová**

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Křeménková, Ph.D.

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu.

V Olomouci dne

.....

Lucie Zatloukalová

Děkuji tímto Mgr. Lucii Křeménkové, Ph.D. za odborné vedení, konzultace a podněty, které mi jako vedoucí mé diplomové práce poskytovala při jejím zpracování. Rovněž děkuji za cenné rady, vstřícnost, čas a trpělivost doc. PhDr. Zdeňkovi Vtípilovi, CSc., Ing. Gabriele Lounové, Mgr. Kamile Fačevicové, Ph.D., Mgr. Haně Jandové a také všem respondentům, kteří se účastnili výzkumného šetření.

OBSAH

ÚVOD	6
I TEORETICKÁ ČÁST	7
1 HODNOTY	8
1.1 VYMEZENÍ POJMU HODNOTA	9
1.2 KLASIFIKACE HODNOT	12
1.2.1 Dle Čačky(1997)	12
1.2.2 Dle Morrise (1956).....	13
1.2.3 Dle C. R. Rogerse.....	13
1.2.4 Dle V. E. Frankla	14
1.2.5 Dle Milтона Rokeache.....	14
1.2.6 Dle E. Sprangera	15
1.3 FUNKCE HODNOT.....	15
1.4 HODNOTOVÁ ORIENTACE	18
1.5 HODNOTY A OSOBNOST	20
1.6 TEORIE HODNOT	21
1.6.1 Milton Rokeach	21
1.6.2 Shalom H. Schwartz.....	22
1.6.3 Geert Hofstede	25
2 ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST	27
2.1 VYMEZENÍ POJMU ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST	27
2.2 SOUVISEJÍCÍ POJMY	27
2.2.1 Well-being (Osobní pohoda).....	28
2.2.2 Štěstí.....	30
2.2.3 Vrcholné zážitky – flow	31
2.2.4 Smysluplnost života	32
2.3 ZDROJE ŽIVOTNÍ SPOKOJENOSTI	33
II VÝZKUMNÁ ČÁST	37
3 CÍL VÝZKUMU	38
3.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	39
4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	41
5 VÝZKUMNÉ METODY	43
5.1 POPIS VÝZKUMNÝCH METOD	43
5.1.1 Rokeachův dotazník hierarchie hodnot.....	44
5.1.2 Dotazník životní spokojenosti.....	45
5.2 PRŮBĚH SBĚRU DAT.....	47
6 PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	49
6.1 HODNOTY.....	49
6.2 ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST	56
7 DISKUZE	63
ZÁVĚR	68
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69
SEZNAM OBRÁZKŮ	73

SEZNAM TABULEK.....	74
SEZNAM GRAFŮ	75
SEZNAM PŘÍLOH.....	76

ÚVOD

Hodnoty nemůžeme uchopit, nevidíme je. Již od nepaměti člověk po hodnotách ustavičně pátrá. Není to ze zvědavosti, je to proto, že je potřebujeme. Často se setkáváme s tím, že hodnoty, které jsou právě ty nejpotřebnější, nedoceňujeme, nebo si je neuvědomujeme. Nejžádanější je častokrát to, co nemůžeme mít (Brožík, 2006). S tím, zda se člověku plní to, co si přeje a dosahuje cílů, které si stanovil, má zároveň vliv na jeho spokojenost. Proto se v této práci budeme zabývat těmito dvěma tématy, které spolu úzce souvisí.

Téma hodnot a životní spokojenosti jsem si vybrala z důvodu mého zájmu o tuto problematiku. Má vlastní zkušenost mě vedla k tomu, že bych se hodnotami a životní spokojeností chtěla více zabývat.

Teoretická část je rozdělena na dvě poloviny. První polovina se zabývá hodnotami. Na úvod se věnujeme vymezení pojmu hodnota, poté klasifikaci hodnot, jejich funkcím a teoriím. Druhá polovina se věnuje životní spokojenosti. Vzhledem k tomu, že se jedná pojem, jež je stejně jako hodnota, velmi obsáhlý a jednoznačně definovatelný, věnujeme se nejprve jeho vymezení. Dále jsou zde vyjmenovány a přiblíženy pojmy, které s životní spokojeností úzce souvisí a jsou častokrát zaměňovány. Na závěr teoretické části jsou uvedeny zdroje životní spokojenosti.

Výzkumná část se věnuje srovnání hodnotových preferencí a míry životní spokojenosti mezi mladšími a staršími dospělými. K výzkumnému šetření byla využita dotazníková metoda. Preference hodnot byly zjištěny pomocí Rokeachova dotazníku hierarchie hodnot a životní spokojenost byla měřena prostřednictvím Dotazníku životní spokojenosti od Fahrenbergera. Praktická část obsahuje cíl výzkumu, výzkumné otázky a hypotézy, popis metod, výzkumného souboru a na závěr vyhodnocení celého šetření a diskuzi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HODNOTY

V mnoha vědních oborech (př. filozofie, psychologie, sociologie a další) jsou hodnoty často zmiňovaným pojmem. Setkáváme se s nimi nejen v odborných sférách, ale také v běžné řeči. Tento termín je používán v různých souvislostech a můžeme si jej vyložit mnoha způsoby. Nejčastěji jsou však hodnoty interpretovány jako něco, co je pro daného jedince podstatné a záleží mu na existenci tohoto procesu či jevu (Prudký, 2009).

Na základě analýz filozofických myšlenek sledujeme, že zájem o hodnoty sahá až do antiky. Filozofie se zabývala v 6. a 5. století př. n. l. lidskými hodnotami zejména z hlediska diskuzí o nejvyšším dobru. V této době ještě neexistoval pojem hodnota. Byl nahrazován termíny „**ethos**“ (obyčej, zvyk), „**axia**“ (důstojný, hodnota), „**time**“ (čtení, hodnocení) aj. Proto se v současné vědecké terminologii setkáváme s pojmy **timologie** či **axiologie**, které vycházejí právě z antiky. Starořeční filozofové řešili propojení problematiky hodnot s otázkami týkajícími se dobra, krásy či morálky. Některé z těchto otázek a axiologických problémů z této doby se objevují i v současných axiologických učeních. Mezi významné badatele zabývající se právě problematikou hodnot řadíme například Platóna, Aristotela, T. Akvinského, Kanta a další (Cakirpaloglu, 2009).

První ucelené zkoumání hodnot ve filozofii se datuje na přelom 19. a 20. století. U zrodu nové filozofické disciplíny stáli Hermann Lotze (1817-1881) a Franz Brentano (1838-1917). Velký zájem o problematiku hodnot byl zaznamenán v období po druhé světové válce (Cakirpaloglu, 2009).

Zkoumání lidských hodnot není pro mnoho autorů a badatelů tak populární jako jiné psychologické fenomény, přesto obliba této oblasti v současné době narůstá.

V psychologii moderní doby se odborníci zabývají čím dál častěji tím, co je pro kterého člověka či skupinu hodnotné. Co pro ně má a naopak nemá důležitost. Stále sílí přesvědčení o tom, že smysluplné uchopení hodnot vychází z pojetí cílesměrné aktivity člověka (Křivohlavý, 2006).

Jedním z psychologů, řešících otázku hodnot je Čačka (2002). Ten považuje hodnoty z hlediska psychologie za určité zobecnění snahových tendencí jedince, které se opírají nejen o jeho zkušenost, ale i o jeho ideje. Z pravidla jsou tedy utvářeny každým člověkem a vycházejí z jeho subjektivního hlediska. Proto jsou vždy jedinečné a mají vazbu k vlastní osobě. I Homola (1977) uvádí, že jsou hodnoty individuální a mají smysl pouze v osobním pojetí. Dle něj znamenají něco, čemu jedinec připisuje cenu. Ve své publikaci také uvádí, že se hodnoty vytvářejí až na základě zkušeností.

Homola (1977) zároveň hodnoty popisuje jako jisté cíle, které člověku dává společnost. Vzhledem k tomu, že se jedinec snaží společnosti přizpůsobit, posuzuje cenu něčeho podle standardů skupiny. Ve skupině se jedná o tzv. sociální hodnoty. Tyto hodnoty mohou standardizovat nebo formovat vztahy, averze či preference mezi jednotlivými členy dané skupiny. Člověk se během života učí hodnotit, co je užitečné a neužitečné, správné či nesprávné, atd.

Přestože jsou systémy hodnot především individuální záležitostí, existuje i jejich společný systém. Ten vzniká na základě odpovědí na základní otázky, které se například ptají na postavení člověka ve světě, jeho vztah k ostatním lidem a světu, jeho motivy k činnosti apod. (Homola, 1977).

1.1 Vymezení pojmu hodnota

Věda zabývající se definováním, hierarchizací a systémem hodnot, jejich vztahy ke struktuře osobnosti a společnosti, se nazývá **axiologie** (či „timétice“, nebo „timologie“). Jak již bylo zmíněno, za zakladatele axiologie je považován **Franz Brentan** (1838-1917) a **Hermann Lotze** (1817-1881). Lotze jako první zavedl pojem hodnoty do filozofie. Dle něj si jsou hodnoty velmi blízké s veškerým lidským poznáváním a jednáním. Na základě učení od Kanta, přijímá nadčasovou a transcendentální podstatu hodnot, která není nijak závislá na lidské zkušenosti. Hodnoty se objevují v mnoha odvětvích, například v umění, náboženství, státní správě, právu atd. (Cakirpaloglu, 2009).

Čačka (1997) uvádí, že axiologie zkoumá v rámci filozofie podstatu hodnot a hodnocení a zmiňuje rozdíl mezi několika filozofickými přístupy vztahujícími se k tématu hodnot. V první řadě mluví o neopozitivismu, který popírá reálnou existenci hodnotových vlastností v samotném objektu. Jako druhý uvádí pozitivismus, který tvrdí, že „krásno“, „dobro“ atp. pouze vyjadřují náš subjektivní vztah k jevu či předmětu, který hodnotíme. Naproti tomu idealismus považuje hodnotu za nadpřirozenou podstatu, která přichází zcela mimo lidskou zkušenost a prostor.

Ani v psychologii nejsou názory na hodnoty jednoznačné. Tyto rozdíly se odrážejí v kritériích, přístupech a empirických zkušenostech psychologů. Mezi možné příčiny, proč není definice hodnot jednotná, můžeme považovat také osobní preference, širší intelektuální vlivy a osobnosti autorů (Cakirpaloglu, 2009).

Velký vliv na nejednoznačnost pojmu hodnota má také její obecnost. V porovnání s ostatními strukturními prvky osobnosti je hodnota považována za nejobecnějšího psychického činitele veškerého individuálního jednání a prožívání. Existuje mnoho termínů, které mají ambici zaujmout významovou pozici pojmu hodnota (Cakirpaloglu, 2009). „K těm nejpoužívanějším patří např. **dogma** (angl. „dogma“, M. Rokeach), **doktrína** (angl. „doctrine“, M. Oakeshott), **ideály** (angl. „ideals“, R. Chandler), **kréda** (angl. „leeds“, P. X. Suttom), **identita** (angl. „identity“, E. H. Erikson), **systém přesvědčení** (angl. „belief-system“, P. E. Converse), **perspektivy** (angl. „perspectives“, H. D. Lasswell) a další.“ Uvedené termíny jsou pouze krátkým výčtem z rozsáhlého seznamu pojmů vztahujících se koncepčně či obsahově k termínu hodnota (Cakirpaloglu, 2009, s. 255).

I Dvořáková (2008) uvádí, že s pojmem „hodnota“ souvisí nespočet dalších pojmů podobného významu. Do 60. let 20. století nebyly pojmy jako přesvědčení, hodnota, postoj a hodnotový systém vymezeny a proto v mnoha psychologických publikacích byly různě zaměňovány. Jasná shoda ohledně jejich významu neexistovala.

Z výše uvedených důvodů je pojem hodnota nutně víceznačný a je náročné jej jednoznačně vymežit. Podstatu, význam a původ lidských hodnot tento obsahový a terminologický nesoulad značně ovlivňuje. Vzhledem k této nesourodosti pojetí hodnot existuje řada teorií a psychologických škol (Cakirpaloglu, 2009). Jako příklad lze uvést Milтона Rokeacha, který považoval za stěžejní, aby tyto pojmy byly jednoznačně konceptuálně vymezeny (Dvořáková, 2008).

O přesné určení pojmu hodnota se pokusilo mnoho autorů, například Vláčil (1977, s. 74, cit. podle Sekera, 1994) definoval hodnoty jako „to, co je jedincem kladně hodnoceno, k čemu zaujímá pozitivní postoj, o co projevuje zájem, představuje pro něho určitou hodnotu.“

Jak už bylo zmíněno výše, Čačka (1997, s. 332) vnímá problematiku jako velmi individuální záležitost. Tvrdí, že „psychologicky jsou hodnoty jistým zobecněním snahových tendencí člověka, opírajícím se o jeho zkušenosti a ideje, jsou tedy zpravidla formovány každým jedincem z jeho subjektivního hlediska, což dokládá i jejich jedinečnost a vazba k vlastní osobě.“

Na rozdíl od toho definuje Rot (1968) hodnoty jako označení idejí či situací, o kterých je člověk přesvědčen, že jsou dobré, žádoucí. Je to „to“, co je považováno za dobré, či špatné a je to „něco“, k čemu má člověk potřebu směřovat, bojovat a usilovat o to.

Podle Rokeache (1968) jsou hodnoty kritérii nebo standardy, určující to, jak by se měl jedinec chovat, jaké by měl zaujmout postoje a k čemu by měl ve svém životě směřovat. Dle něj mají hodnoty vliv na naše vlastní chování a srovnání sebe sama s ostatními.

Schalom H. Schwartz (1992) navazuje ve svém pojetí pojmu hodnot na Rokeache. Hodnoty definuje jako „žádoucí cíle, lišící se ve své důležitosti, které slouží jako vůdčí principy v životě lidí. Klíčovým obsahovým aspektem, který rozlišuje mezi hodnotami, je typ motivačního cíle, který vyjadřují“ (Schwartz a Sagiv, 1995, s. 93-94).

Přesto, že definice pojmu hodnota nejsou jednotné, Homola (1977) vystihl ve své publikaci jejich společné prvky. Ty vznikají jednak kvůli stejnosti biologického vybavení lidí a jednak kvůli existenci podobných životních situací. Na základě jednání ostatních jedinců si uvědomujeme, zda jsme se zachovali vhodně či ne a podle toho si k našemu chování připsáme pozitivní nebo negativní hodnotu. Tak naše zkušenost získává tzv. hodnotový atribut. Díky němu si další zkušenosti vybíráme už podle toho, jak jsou pro nás samotné důležité. Poté se vytváří hodnotový systém vztahující se na zkušenosti, které prožíváme každý den (Homola, 1977).

Při utváření systému hodnot jednotlivce je jedním z východisek jeho minulá zkušenost. Buď zkušenost jeho samotného či jako člena sociální skupiny. Hodnoty si tak jedinec na základě pokusů a omylů osvědčí, nebo ne. Sociální vlivy nejsou brány v potaz v případě, kdy se jedná o vnitřní východisko stanovení hodnot. V tomto případě hraje hlavní roli snaha člověka o vlastní růst. Hodnoty jsou tak odvozeny od přirozenosti jedince a toho, kdy si na základě vlastního úsudku a vkusu dokáže určit, co je dobré (Homola, 1977). „Hodnoty jsou zakořeněny v samotných podmínkách lidské existence. Proto naše znalost těchto podmínek, znalost lidské situace nás vede ke stanovení hodnot. Způsoby, jimiž se jedinec vztahuje k sobě, ke kultuře a ke světu, jsou ovlivněny konstitučními rozdíly lidí. Schopnosti jsou potřebami, potřeby jsou vnitřními hodnotami. V tomto rozsahu, jak se liší schopnosti jedinců, liší se i jejich hodnoty (lidé se schopností milovat mají potřebu a impuls milovat, aby se cítili šťastnými)“ (Homola, 1977, s. 209).

Snaha sjednotit definici pojmu hodnoty paradoxně přinesla ještě větší terminologický zmatek. Nově vzniklé definice totiž často protirečily definicím starším (Cakirpaloglu, 2009).

Čačka (1997) považuje za důležité, aby byla některá nesprávná pojetí hodnot v psychologii eliminována. Hodnoty souvisí s motivy, postoji, potřebami, zájmy a ideály. V literatuře se

můžeme setkat s několika výklady jejich společných vazeb. Z pohledu motivace můžeme hodnoty chápat jako jistou formu vnitřních pohnutek (Homola, 1977). Do jisté míry také souvisí hodnoty se zmíněnými postoji jedince. Na rozdíl od nich se projevují nadosobním charakterem a větší pružností. Dále hodnoty velmi úzce souvisí s pojmem potřeba. Pokud jedinec něco potřebuje, nezřídka se totéž stává i jeho hodnotou. Na základě této myšlenky můžeme říci, že hodnotu má to, co uspokojí naši potřebu. Zároveň však platí, že to, co považujeme za hodnotu, nutně nemusí být zároveň pro jedince i potřebou. Hodnoty, které jedinec přijímá, se mohou zároveň stát i jeho cílem. Podle hodnot jedince je ovlivněn výběr cílů i forem jednání. Oproti zájmům jsou hodnoty podstatně obecnější a širší a zájem se týká určité předmětné oblasti (Čačka, 1997).¹

1.2 Klasifikace hodnot

V této kapitole budou uvedeny klasifikace hodnot od několika různých autorů, kteří se hodnotami zabývali a studovali je.

1.2.1 Dle Čačky(1997)

- **Hodnoty obecně uznávané, ale subjektivně více či méně indiferentní**

Člověk se setkává ve svém společenském prostředí s hodnotami, které jsou obecně uznávané. Jedinec je však nemusí vždy zcela přijmout. V případě, že něco hodnotíme, je to na základě zaměření a volby subjektu. Ne vše, co je společensky žádoucí se stává žádané. Vnější tlak však může mít za následek to, že je jedinec donucen některé hodnoty respektovat (Brožík, 1969).

- **Hodnoty subjektivně uznávané, ale současně osobně odmítané**

Subjektivně uznávané hodnoty člověka osobně nepřitahují. Jedinec proti nim může mít dokonce i určité výhrady. Jsou to hodnoty tzv. mimoosobní.

¹ V souvislosti s hodnotami, by neměl být opomíjen termín etika, který je používán ve spojitosti s otázkami, zabývající se morálkou. Přesto, že problematiku hodnot ve spojení s otázkami morálky, krásy a dobra, řešili již starořeční filozofové, jsou stále předmětem současných axiologických, včetně psychologických učení. Z toho důvodu jsou stále aktuálním tématem diskuzí (Cakirpaloglu, 2009, s. 17).

- **Hodnoty subjektivně akceptované, přitažlivé, popř. i vyjadřované**

Tyto hodnoty korespondují s cíli, potřebami, ideály a postoji jedince. Často mívají i motivační a expresivně tvořivý charakter. Jsou součástí dynamiky, která je pro jedince přirozená. Jedná se o hodnoty přijímané daným subjektem, nikoliv vnucené společností.

- **Hodnoty existující bez ohledu na subjekt-objektový vztah**

Platnost těchto hodnot je vázána na daný sociokulturní okruh. Nejsou to nějaké absolutní hodnoty, které jsou pouze abstraktní (Čačka, 1997).

1.2.2 Dle Morrise (1956)

Morris (1956) hodnoty klasifikuje dle tří aspektů: **dionýzský typ** – spočívající ve snaze o bezprostřední naplnění potřeb; **buddhistický typ** – představující převažující tendenci regulovat spíše sebe sama; a **prometheovský typ** – vyznačující se zaměřením na snahu o manipulaci se světem (Čačka, 1997, s. 344).

Podle toho je lze rozdělit na:

- **Operativní hodnoty** - organismus upřednostňuje konkrétní objekty před jinými
- **Konceptualizované hodnoty** – jsou ovládány především vědomím jedince; berou do úvahy cíl, kterého chce člověk dosáhnout
- **Objektivní hodnoty** - objevují se v určitém chování jedince bez ohledu na koncepci či preferenci (Dobrovolská, 1981)

1.2.3 Dle C. R. Rogerse

Rogers vychází z Morrisovy klasifikace hodnot.

- **Sociálně uznávané** – hodnoty, které jsou nějakým způsobem vynuceny, aniž by korespondovaly s osobní žádoucností. Jedná se o osvojované hodnoty, které pokud jedinec neakceptuje, hrozí mu větší nebo menší sankce. Př. dítě musí akceptovat to, o čem bylo poučeno a považovat to za „správné“
- **Fyziologicky operativní** – tyto hodnoty souvisí s vrozeným aspektem příjemnosti, původem ve „fyziologické moudrosti těla“. Pro tyto hodnoty je rozhodující, zda je tělesný zážitek příjemný či naopak. Tyto hodnoty jsou typické už pro rané dětství.
- **Obecně univerzální** (nadosobní) – jedinec se s přibývajícím věkem navrácí k hodnotám individuálním, kdy jeho hodnocení vychází z jeho subjektivní

žádoucnosti a současně navazuje na faktory osobní sociální zkušenosti (Čačka, 1997).

1.2.4 Dle V. E. Frankla

- **Tvůrčí hodnoty** – založeny na základě snahy člověka něco tvořit, umět a dělat. Vrcholná díla mohou vzniknout jedině za předpokladu, že již samotná tvorba není reflektována jako „prostředek“ k naplnění života, ale stává se cílem a štěstím sama o sobě
- **Zážitkové hodnoty** (emocionalita, kontemplace, aj.) – hlavním aspektem je touha člověka někoho milovat a něco prožít
- **Postojové hodnoty** (vzdor ducha, hrdinský postoj, aj.) - znázorňují smysl, postoj či stanovisko v životě jedince, i za zcela beznadějných situací. Je to snaha po sobě ponechat nějaký odkaz na světě, čímž smysl jedince a jeho samotného je naplněn (Frankl, 2006).

1.2.5 Dle Milтона Rokeache

- **Instrumentální hodnoty** - jsou používány a chápány jako prostředky, za pomoci kterých se nám podaří dosáhnout něčeho, co je pro nás významné. Jsou to způsoby chování jedince, které slouží ke splnění daného cíle (Dvořáková, 2008). Tyto hodnoty se týkají převážně vhodnosti a morálky (Cakirpaloglu, 2009). Mezi tyto hodnoty Rokeach řadí například zodpovědnost, poctivost, ctižádostivost, poctivost, laskavost, veselost, ochotu, poslušnost, odvahu, intelekt, schopnost a další (Dvořáková, 2008).
- **Terminální hodnoty** – znázorňují požadovaný konečný stav. Jedná se o obecné ideály a cíle, o které usilujeme. Mezi terminální hodnoty patří pravé přátelství, štěstí, společenské uznání, svoboda, spása duše, úspěch, vzrušující život, zralá láska, rovnost, moudrost, národní bezpečnost, světový mír, pohodlný život, rodinné bezpečí. Všechny zmíněné hodnoty považuje Rokeach za klíčové pro to, aby člověk porozuměl jednáním, směřujícím k žádoucím cílům (Cakirpaloglu, 2009).

Instrumentální a terminální hodnoty jsou podstatné také pro morální proces posuzování druhých lidí a sebe samého. Hodnoty ovlivňují morální jednání jedince, ale i morální hodnocení dané situace (Dvořáková, 2008). Cakirpaloglu (2009) uvádí, že tyto hodnoty určují, jaké jsou jedincovy aktuální a budoucí cíle. Vztah mezi instrumentálními

a terminálními hodnotami je dynamický a na jeho základě dochází k transformaci instrumentální hodnoty na hodnotu cílovou. Volba způsobu chování jedince se může stát cílem, který určuje jeho další působení.

1.2.6 Dle E. Sprangera

Jako další vzor, jak posuzovat hodnoty, je typologie hodnotového zaměření podle koncepce E. Sprangera. Je založen na **šesti** možných „**hodnotových útvarech**“ : ekonomický, teoretický, estetický, mocenský, náboženský a sociální. U každého jedince se nachází zpravidla všechny zaměření, ale každé je v jiném stupni. Jedno z nich často dominuje a podle toho lze určit typ uspořádání vlastního hodnotového vědomí (Čačka, 1997).

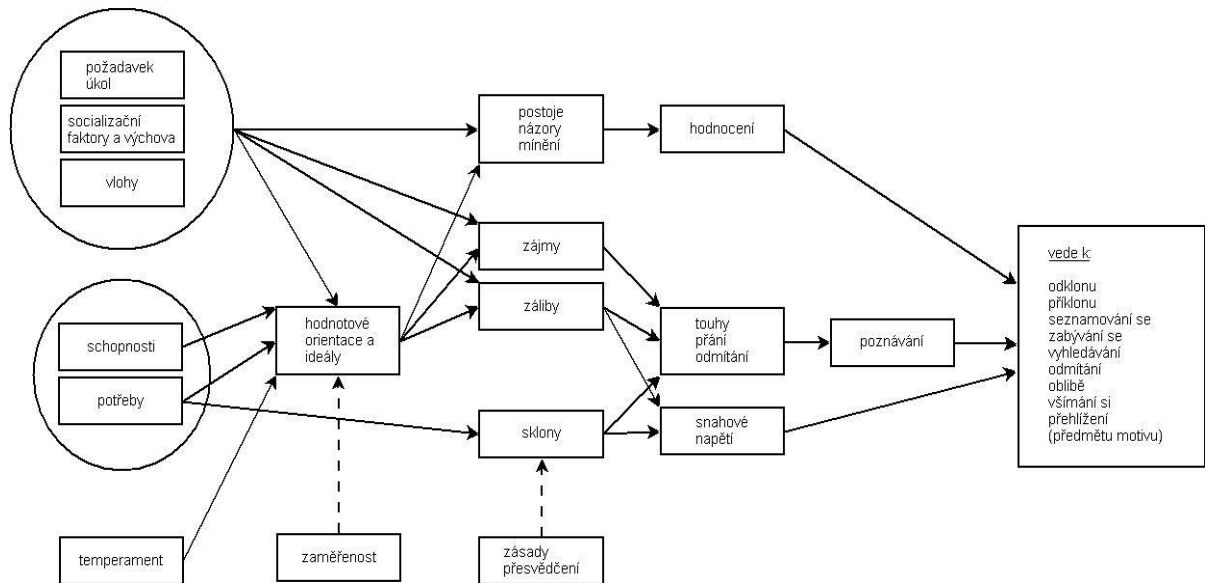
1.3 Funkce hodnot

Funkce hodnot ve společnosti se prolínají v mnoha dimenzích. Prudký (2009) uvádí základní významy hodnot v souvislosti se sociologickým zkoumáním. Nyní si jednotlivé funkce hodnot podrobněji představíme.

Hodnoty lze považovat za **stavební kameny kultury**. V rámci lidského uskupení je kultura vždy přítomná. Stává se historickým produktem. Je předávána z generace na generaci, buďto jako celek nebo jen částečně. Kultura je získávána za pomoci sociálního učení. Je utvářena symboly, produkty a abstrakcemi chování. Mezi symboly kultury patří i hodnoty. Kultura a hodnoty jsou neoddělitelné a často mohou i splývat (Prudký, 2009). Hofstede (1984) uvádí, že kultura a hodnoty jsou úzce propojeny a tvoří tzv. mentální program u lidí („software lidské mysli“). Lze je zkoumat pouze prostřednictvím slov a skutků.

Vzhledem k tomu, že kultura dává obsah společenským vztahům, činnostem, struktuře a institucím, považujeme hodnoty jako spolutvůrce kultury. Bez toho aniž by jedinec rozpoznal sdílené a přijaté hodnoty, nemůžeme pochopit uspořádání skupin, společenství a institucí a nemůžeme porozumět ani obsahu společenských aktivit jednotlivců (Prudký, 2009).

Hodnoty mohou fungovat jako významný **motiv chování** člověka. Jedinec vnějšímu objektu přisuzuje určitou hodnotu, která se následně stává předmětem jeho snažení a touhy. Aby člověk něčeho dosáhl, stanovuje si cíl, který je považován za významný motivační pojem. Tuto funkci znázorňuje následující schéma V. Smékala, tzv. logogram struktury motivace (viz. obr. č. 1) (Smékal, 2002).

Obrázek č. 1 Logogram struktury motivace (Smékal, 2002, s. 235).

Prudký (2009) považuje hodnoty za **zdroj sociální a kulturní soudržnosti**. Tento fakt je dokázán na základě velkých empirických šetření, kdy bylo dokázáno, že je sociální soudržnost chápána jako jeden z atributů kvality života. Hodnoty jsou také činitelem sociální diference, tvůrcem etiky a lze díky nim definovat znaky osobnosti.

Hodnoty jsou považovány za jednu ze **součástí identifikátorů etnika, skupiny, společenství či institucí**. „Identita je definována obvykle jako jednota vnitřního smyslu, je to přijetí určitých shodných hodnot, motivů, aspirací a ideálů skupinou, nebo společenstvím, také národním společenstvím“ (Musil, 2000, cit. podle Prudký, 2009). Na podkladech tohoto výroku je znázorněno propojení několika funkcí hodnot. Bez toho, že bychom znali sdílené hodnoty, nelze vytvářet zdroje identity, rozpoznat je, ani se s nimi ztotožnit či rozcházet. Je to přístup, který musí být při výzkumu hodnot respektován a nelze jej vynechat (Prudký, 2009).

Hodnoty často souvisí s vymezením **morálky**. Morálku považujeme za jisté hodnotové ukotvení společenství či jednotlivce. Je definována jako „schopnost rozlišit dobro a zlo a v těchto intencích jednat, respektive jako princip této dichotomizace a jeho transformace do oblastí hodnot, norem, vzorů postojů, jednání“. Tato funkce hodnot je považována za nejčastější pohled, jenž je s hodnotami propojován (Prudký, 2009).

Často se diskutuje o tzv. „ohrožení hodnot“, o „ztrátách či mizení hodnot“, nebo o „neplatnosti tradičních hodnot“ kam patří například rodina, práce, manželství. Tato

vyjádření můžeme chápat jako vytrácení platnosti nějakého morálního řádu, do jisté doby platných jistot, se kterými jedinec či skupina počítal a úspěšně jim sloužily (Prudký, 2016).

Další z funkcí hodnot je jejich důležitost pro vznik **základů politických filozofií a ideologií**. Jedná se o funkci hodnot v dané vědní disciplíně. Tuto funkci hodnot lze pozorovat ve společnostech, které procházejí velkými změnami. Jedná se o pohled na filozofii politik a její východiska, promítající se do různých ideologií (Prudký, 2009).

Jiné pojetí volí Cakirpaloglu, (2009), který dělí funkce na **individuální a společenské**. Obě tyto funkce se vzájemně prolínají, doplňují a ovlivňují.

Do individuálních funkcí řadíme **adaptaci člověka na sociální a fyzické podmínky**. Jedná se o takové hodnoty, které se stávají kritérii v nových situacích. Většinu hodnot, které se řadí do této skupiny, jedinec akceptuje během socializace nebo je získává na základě vlastní zkušenosti. Jedná se o vzory chování či standardy, prostřednictvím kterých člověk řeší konflikty, hodnotí situace a zaujímá určité stanovisko. Jedná se o primitivní hodnotové funkce existující rovněž u živočichů (Cakirpaloglu, 2009).

Další individuální funkcí je **překonávání vlastní existence**. Je významná pro stavy s nejvyšším stupněm žádoucnosti a pro cíle. Pojednávají o ní koncepce o morální dokonalosti, kosmické či duševní rovnováze, o nejvyšším dobru atp. Analýzou podobného hodnotového působení se zabýval například Jung (tendence k individuaci), Horneyová (tendence k individuálnímu růstu), Erikson (tvoření Ego identity), Frankl (odhalení vlastního smyslu a naplnění sebetranscendence) a další. S Franklovou sebetranscendencí souvisí pojem „noologický“ (duchovní), a spadají pod něj všechny důležité aspekty existence jedince. Znamená to, že smysl života člověk vytváří prostřednictvím duchovních hodnot a tím naplňuje vlastní bytí (transcendentuje sám sebe) (Cakirpaloglu, 2009).

Dle sociálního významu lze funkce hodnot rozlišit na dva směry - **funkce sociální racionalizace a integrace**. Sociální racionalizace zastává v dynamice společnosti významné postavení. Dílčí zájmy politických skupin, rozlišných vrstev a dalších složek společnosti jsou prostřednictvím racionalizace přetvářeny v hodnotový obsah, jenž je pro zájmově heterogenní skupinu přijatelný. Spojením širšího dynamického celku a jejich společenských hodnot vzniká tzv. ideologický systém. Existence vícero ideologií nasvědčuje o zájmové, strukturální a politické diferenciaci společnosti. V důsledku odlišnosti jednotlivých ideologií může docházet k napětí ve společnosti. Přítomnost určité míry tohoto společenského napětí je obecně považována za nezbytnou pro další vývoj společnosti (Cakirpaloglu, 2009).

To, že se jedinec podílí na vytváření sociálních hodnot, hodnotí kladně například Crutchfield, Ballachey nebo Krech. Jestliže se mění hodnoty celé společnosti, děje se tak v důsledku změn hodnot u jednotlivců. Na základě individuálních zkušeností, které člověk postupně získává, dochází i ke změně jeho hodnot. Tyto změny mohou způsobit velkou sociální změnu v celé společnosti. Protože jsou jednotlivci častokrát členy různých skupin, jejichž hodnoty se nemusí shodovat, jsou jejich hodnoty konfliktní. Pokud jsou tyto hodnoty skupinami řešeny, není vyloučeno, že může dojít ke sjednocení konfliktních hodnot a ty se následně stanou novou hodnotou, kterou například přijímají i noví členové společnosti. Zestručněné vymezení funkční podstaty zní: „Hodnoty představují vytoužené, hlavně uvědomělé tendence konstituující bio-psycho-socio-duchovní podstatu lidského bytí“ (Cakirpaloglu, 2009, s. 322).

Také Rokeach (1973) vymezuje základní funkce hodnot. Hodnoty považuje za standardy, motivy, obecné podklady pro rozhodování či řešení konfliktů, zdroj pro komunikaci, sebeobranu a seberealizaci. Hodnoty, které člověk přijímá, jej řídí a zároveň vedou v jeho činnostech, pomáhají mu určit cíl, zaujmout pozici v sociálních vztazích a tématech.

Hodnoty usměrňují chování jednotlivce vůči společnosti a pomáhají mu ji posuzovat a oceňovat. Díky hodnotám je člověk schopen druhé ovlivňovat a přesvědčovat. Na jejich základě jsme si schopni rozumově odůvodnit naše přesvědčení, víru, činnosti a postoje tím způsobem, aby byly žádoucí jak sociálně tak i individuálně (Rokeach, 1973).

1.4 Hodnotová orientace

Jedním ze základních termínů axiologie je hodnotová orientace. Sekera (1994, s. 7) definuje hodnotovou orientaci jako „komplex hodnot, který obsahuje jednak interiorizované hodnoty, ale také trend, ke kterému subjekt ve svém hodnotovém zaměření teprve směřuje.“

Hodnotová orientace je dána základním počtem problémů, kterými se zabývají všichni jedinci ve všech společnostech a časech. Rozsah všech možných kombinací je určen počtem problémů a možnostmi odpovědí na ně. Díky tomu se u každého jednotlivce vytváří jeho hodnotová orientace (Homola, 1977).

Hodnotové orientace se často využívají ve výzkumech hodnot. Ve výrazu hodnotové orientace vždy můžeme nalézt souvislost mezi dynamikou a působením v průběhu času ve spojení s cílem. Jde o vyjádření směru, cesty a zacílení, kterým se hodnoty ubírají. Díky hodnotové orientaci lze konstruovat zaměření hodnot, jež převažuje u daného subjektu.

Otázky související s poznáváním hodnotové orientace odpovídají na to, jaká je převaha podob orientací a také, jaká je charakteristika jejich nositelů (Prudký, 2009).

Tento pojem je často spojován s **hodnotovým postojem**. Ten lze definovat jako ustálenější všeobecné orientace jedince vůči jeho okolí. Zpravidla se u něj rozlišujeme tři stránky – emocionální, poznávací a činnostní. Prostřednictvím postojů se u jedince projevují hodnoty a díky tomu je lze zkoumat. Hodnotovou orientaci lze tedy chápat jako výsledek hodnotového postoje, prostřednictvím kterého je vyjádřeno cílové zaměření subjektu (Sekera, 1994).

Kozielecki (1998) uvádí dělení jedinců na základě jejich hodnotové orientace. Jedinci, kteří se zaměřují na spotřebu, komfort, dobré živobytí, touží po luxusu a mají většinou také oblibu ve vlastnictví věcí, upřednostňují tzv. **dionýsovské** hodnoty. Pokud osoba touží po vládě a kontrole nad ostatními, vyznávají **herkulovské** hodnoty. Mezi jednotlivce zaměřené na hodnoty **apollónské** řadíme ty, kteří chtějí poznávat svět, jsou tvořiví a mají zájem na rozvoji umění a vědy. Předposledním typem jsou hodnoty **prométheovské**. Pro jedince je vysokou hodnotou skupinová soudržnost, boj za spravedlnost a proti zlu. Tito lidé se vyskytují ve společnosti pouze zřídka. Jako poslední uvádí jedince toužící po rozvinuté osobnosti a po poznání sebe samotného. Tyto hodnoty se nazývají **sokratovské**.

Smékal (2002) na základě studií zaměřenosti osobnosti uvádí **trojí hodnotovou orientaci**. Jako první zmiňuje **osobní zaměřenost**, kdy u jedince převládají motivy osobního úspěchu, výkonu a jeho úsilí o převahu a prestiž. Jedinec je charakteristický svou výbušností a přecitlivělostí na všechna možná rizika ohrožující jeho prestiž. Není zaměřen na reálný výsledek, ale převažuje u něj soustředění se na samotný proces a vnější efekt. Jedinec si klade za cíl být středem pozornosti a být kladně hodnocen. To je pro něj nejvyšší hodnota.

Sociální zaměřenost se vyznačuje chováním osobnosti, pro kterou je na prvním místě kontakt. Jedincovo chování je podmíněno potřebami a zájmy ostatních. Jako příklad můžeme uvést spoluúčast (Smékal, 2002).

Pokud u jednotlivce převládají motivy vzniklé na základě samotné činnosti, jedná se o **věcnou zaměřenost**. Uspokojení je propojeno s potřebou tvorby a poznání. Jedinec se snaží neúspěch konstruktivně překonat, na rozdíl od první zmíněné zaměřenosti, kdy prohra vede zpravidla jedince k afektivním projevům dané osoby (Smékal, 2002).

1.5 Hodnoty a osobnost

Než bude přistoupeno k objasnění vzájemných vztahů mezi hodnotami a osobností, přiblížíme si pojem osobnost. Tento termín se v psychologii objevil na počátku 20. století a nyní jej lze považovat za jeden ze základních pojmů psychologie. Definice osobnosti je kvůli její obsáhlosti nejednoznačná (Blatný, 2010). Cakirpaloglu (2012) přesto uvádí společný znak pro většinu definic. Je jím zdůraznění, že osobnost je propojení, souhrn, či souvislost temperamentu, charakteru, schopností a konstitučních vlastností člověka.

Právě osobnostní pojetí hodnot řadíme mezi stěžejní. Díky tomu, jaké má daný jedinec hodnoty, můžeme pochopit, jak vnímá svět. To samé platí o hodnotách společenství, kultury, skupiny či civilizace (Prudký, 2009).

„Hodnoty mohou být chápány jako hlubinná vrstva osobnosti, jako něco, co si člověk běžně neuvědomuje, ale co významně jeho činnost ovlivňuje. Člověk převážně neuvažuje o tom, jaké hodnoty ve svém životě preferuje, uznává, jakých hodnot si váží apod. Když je lidem kladena tato otázka, velmi často si těžko vybavují a formulují to, co vlastně ve svém životě za hodnotu uznávají. Zdá se tedy, že hodnoty leží kdesi v podvědomí člověka. Při empirické analýze konkrétní osobnosti se však ukazuje, že vzorec jejího chování odpovídá zpravidla určitému vzorci přijatých hodnot, a navíc je zde fakt, že hodnoty nejsou něčím iracionálním, nepoznatelným, ale že se utvářejí v procesu společenské práce, jsou odrazem společenského bytí, výsledkem působení společenského vědomí na člověka. Zdá se tedy, že hodnoty takto chápané poskytují možnost vědeckého a objektivního vysvětlení principů a mechanismů činnosti člověka, odhrnují roušku tajemna z lidského podvědomí“ (Velehradský, 1978, s. 72 – 73).

Lidská osobnost vždy představuje zcela jedinečný celek duševních aktivit. Subjekt si v každé situaci samostatně vytváří svůj vlastní plán, který se opírá o individuální ambice, cíle, touhy či osobní chuti neustále bojovat s překážkami. Nezáleží pouze na tom, jakým způsobem a co přesně člověk dělá, ale především proč. „Podíl subjektu na vlastním sebeutváření a subjekt-objektové interakci docenují zvláště humanisticko-psychologické směry. V jejich pojetí nepředstavuje ani dospělá osobnost žádný stav, ale neustálý proces práce na sobě“ (Čačka, 1997, str. 12).

V psychologii osobnosti nejsou termíny jako hodnota, hodnotové vědomí, hodnotová orientace či hodnotový systém doposud zařazovány ve struktuře osobnosti. Vzhledem k realizaci jakýchkoliv výzkumů či různých pojednání se bez jednoznačné a obecné

terminologie neobejdeme, bylo by tudíž velmi potřebné tyto pojmy co nejpřesněji vymezit (Čačka, 1997).

Pružinská (2005) považuje hodnoty za nejvšeobecnější postoje, které určují celý životní styl člověka. Na hodnoty nahlíží z několika úhlů pohledu. Jako na cíle, prostředky, na něco, kvůli čemu stojí za to usilovat a jako na kritéria, díky nimž můžeme hodnotit různé události či předměty v našem světě.

1.6 Teorie hodnot

Vzhledem ke složitosti a nejednotnosti definice pojmu „hodnota“ existuje zároveň na toto téma i mnoho koncepcí a přístupů k diagnostice. Teorie hodnot řadí (Sekera, 1994) do tří kategorií:

- **Subjektivní pojetí** – jedinec vnímá hodnoty jako výsledek jeho přání, touhy, či žádosti
- **Objektivní pojetí** – jako východisko hodnot jsou na subjektu nezávislé vztahy nebo kvality
- **Relační pojetí** – vztah mezi objektivní realitou a subjektem je vyjádřen prostřednictvím hodnot. Tento vztah vzniká tehdy, odpovídá-li kvalita objektu motivaci subjektu

1.6.1 Milton Rokeach

Milton Rokeach přišel s přístupem pojetí hodnot na počátku 70. let 20. století. Jeho teorie vychází z Klukhohnova (1967) konceptu hodnot jako „žádoucího, explicitního nebo implicitního, distinktivního pro jednotlivce nebo charakteristického pro skupinu, které ovlivňuje výběr z dosažitelných způsobů, prostředků a cílů činnosti.“ Rozvíjí je do chápání hodnot jako „trvalého přesvědčení o tom, že specifický způsob jednání nebo cílového stavu existence je osobně i společensky výhodnější než opačný či protilehlý způsob jednání nebo cílový stav existence. Toto přesvědčení převyšuje postoje k objektům a postoje k situacím, ideologii, prezentaci sebe vůči druhým, hodnocení, posuzování, ospravedlňování, srovnání sebe s ostatními a pokouší se ovlivňovat druhé“ (Rokeach, 1973 cit. podle Prudký, 2009, s. 74).

Pro Rokeacha hodnoty představují sklony k upřednostňování určitého stavu věcí před jinými. Úzce souvisí s potřebami, cíli a zájmy, které jsou naplňovány skrze preferenční volby. Jediný tvor, který je schopen kognitivních reprezentací a transformací potřeb, je

člověk. Děje se tak v rovině sankcionovaného jazyka. Jedná se o reprezentanty potřeb sociálních, institucionální a individuální. V případě, že potřeby a požadavky transformujeme v hodnoty, můžeme je pak vyjadřovat a prezentovat jako sociálně a individuálně žádoucí (Rokeach, 1973 cit. podle Prudký, 2009, s. 75).

Podle Rokeacha vymezujeme tři složky hodnot, jež jsou vzájemně mezi sebou doplňovány.

- **Složka afektivní** – pojednává o citovém vztahu k danému objektu
- **Složka kognitivní** – vyjadřuje to, co chce člověk poznat; jedinec ví, k jakému cíli směřuje, jak se má chovat, o co usiluje
- **Složka behaviorální** – hodnota je motivem, zdrojem intencionality

Na základě tohoto východiska formuloval Rokeach přístup k měření a zachycení hodnotových struktur nazývaný někdy jako „value survey“. Toto měření spočívá v tom, že je respondentům předloženo 36 hodnot, rozdělených na hodnoty **instrumentální** a **terminální** a ty mají posoudit dle toho, jakou důležitost zastávají v jejich životech (Prudký, 2009).

Kromě hierarchického modelu, který se pojí se jménem Rokeache, existuje ještě jeden systém – kruhový (nehierarchický, cirkulární), který je navíc spojován se jménem S. H. Schwartze. Tyto modely byly vystavovány četné kritice. Největší výtky jsou směřovány především na absenci hodnotových typů (např. šetrnost, bezstarostnost, well-being), negativních hodnot a také pro nedostatek empirických podkladů pro přesné vymezení rozdílů mezi terminálními a instrumentálními hodnotami (Feather, 1995, Braithwaite & Law, 1985, Schwartz, 1992 cit. Podle Křeménková, 2015). Přesto, že Rokeachův systém čelí kritice, jedná se stále o validní a osvědčenou metodu. Mezi její výhody řadíme především dobrou srozumitelnost pro respondenty nebo rychlou administraci (Řehan, & Cakirpaloglu, 2000).

Z tohoto důvodu jsme také zvolili tento způsob měření pro náš výzkum. Více o této metodě bude pojednávat kapitola č. 5 Výzkumné metody v praktické části práce.

1.6.2 Shalom H. Schwartz

Shalom H. Schwarz postavil svou teorii hodnot na pólech os. První znázorňuje přesah sebe sama proti osobní a druhá představuje otevřenost ke změnám versus konzervatismus. O přesahu sebe sama pojednává Schwartz jako o transcendentality (Prudký, 2016).

V naší společnosti je koncept S. H. Schwartz používan již několik let. Byl využit v mnoha výzkumech European Social Survey, do kterých je také zapojena i naše republika. V přístupu Schwartz se pojednává o 24 položkách, na základě kterých měříme deset základních hodnotových typů, jež Schwartz definoval podle předchozích výzkumů (Prudký, 2016).

Prudký (2009) uvádí, že Schwartzův přístup bývá častěji považován za sociálně-psychologický. Hodnoty jsou podle něj základním stavebním kamenem pro to, aby si lidé ve společnosti vzájemně porozuměli. S hodnotami pracuje jako s kritérii, která jednotlivci používají k hodnocení lidí (včetně jich samotných), událostí, a také pro ospravedlňování a výběr činností.

Spolu s Bilským se Schwartz podílel na vytvoření pojmové definice hodnot, zahrnující pět formálních vlastností hodnot, ke kterým se literatura neustále vrací.

„Hodnoty (a) jsou pojmy nebo přesvědčení, (b) vztahují se k žádoucím koncovým stavům nebo chování, (c) přesahují specifické situace, (d) řídí výběr nebo posouzení chování a jevů, (e) jsou uspořádané podle relativní důležitosti“ (Řeháková, 2005, s. 13).

Budeme-li hodnoty chápat jak je výše zmíněno, musíme zároveň vnímat i jejich odlišnost od postojů v abstraktnosti, obecnosti a také jejich jinou hierarchii. Schwartz a Bilský přidali k formálním rysům hodnot ještě primární obsahový aspekt hodnoty, který vyjadřuje druh cíle nebo zájmu. Typologie obsahů hodnot vychází z úvah o tom, že hodnoty znamenají pro lidskou existenci zároveň tři univerzální požadavky, kterými jsou: nezbytnost koordinované sociální interakce, přežití a zabezpečení zájmů skupin a potřeby jedince jako biologického organismu (Prudký, 2009). Východiskem je vznik osmi hodnotových typů: požitek („enjoyment“), moc („power“), samostatnost („self-direction“), restriktivní konformismus („restrictiveconformity“), bezpečnost („security“), úspěch („achievement“), pro-sociální („prosocial“), zralost („maturity“) (Schwartz, 1992).

Na základě empirických šetření a jejich výsledků došlo k první modifikaci teorie. Hodnotové typy se rozšířily o další nové dva, které doposud nebyly studovány ani zmíněny v literatuře. Jedná se o stimulaci a tradice. Poté vystává také otázka ohledně zahrnutí spirituality. S tou přichází následně k další modifikaci původních čtyř typů hodnot, a to zralosti, bezpečnosti, požitku a pro-sociální hodnoty. Tímto se počet typů hodnot navýšil na jedenáct. Ve výsledku však po uskutečnění dalších empirických šetření Schwartz pracuje v teoretické struktuře s deseti motivačními typy, protože dle něj spiritualita protíná všechny hodnoty a zároveň splývá s univerzalismem (Řeháková, 2005).

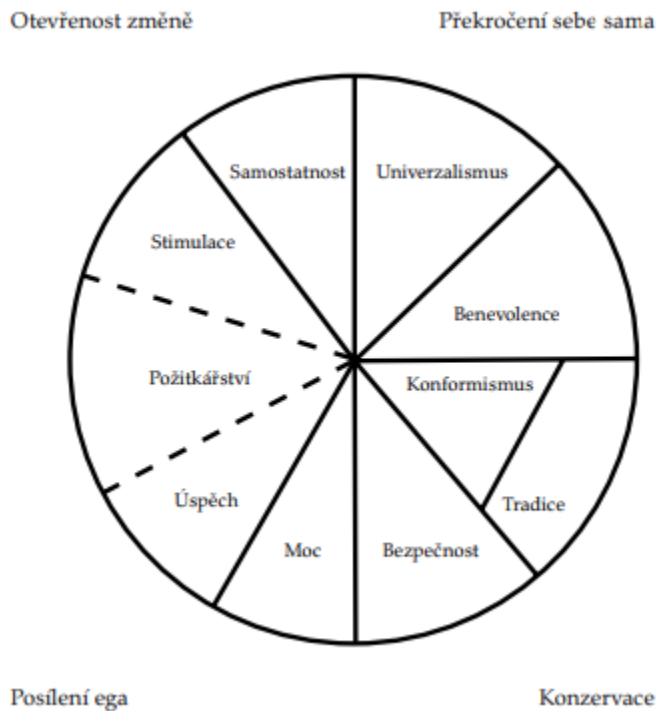
Řeháková (2005) dále uvádí i to, že tyto další výzkumy vedly ke změnám ve formulaci hypotéz a následně i teorie. Hodnoty sloužící především k zájmům jedince (úspěch, požitkářství, moc, samostatnost, stimulace) jsou jedna souvislá oblast a naproti tomu leží oblast sloužící kolektivním zájmům (tradice, konformismus, benevolence). Bezpečnost spolu s univerzalismem jsou na pomezí obou oblastí, jelikož slouží oběma zájmům. Spirituální typ se nachází v kolektivní oblasti.

Schwartz nahlíží na typy hodnot dvěma pohledy – **slučitelností** či **konfliktem** mezi nimi. Pro slučitelnost předpokládá devět sestav a v konfliktu popisuje čtyři sestavy (Prudký, 2009).

„**Slučitelnost**: moc a úspěch (obojí vyjadřují sociální nadřazenost a respekt); úspěch a hédonismus (obojí je zaměřeno na vlastní prožitky); hédonismus a podněcování (tj. požitkářství a stimulace, obojí má za následek touhu po povzbuzování citové příjemnosti); podněcování a sebeřízení (obojí zahrnuje vnitřní motivaci ke zvládnutí sebe sama a otevřenost ke změně); sebeřízení a univerzalismus (obojí vyjadřuje spolehnutí se na vlastní posouzení a potěšení z rozmanitosti života); univerzalismus a snášenlivost (obojí se zajímá o rozvoj jiných a transcenci sobeckých zájmů – většina duchovních hodnot sem také patří); tradice a konformita (obojí zdůrazňuje sebeomezování a podřízenost – typické také pro mnoho duchovních hodnot); konformita a bezpečnost (obojí dává přednost řádu a harmonii ve vztazích); bezpečnost a moc (obojí dává přednost vyhýbání se hrozbě nebo překonání hrozby nejistoty kontrolou vztahů a zdrojů)“ (Prudký, 2009, s. 92-94).

„**Konflikty**: sebeřízení (samostatnost) a podněcování (stimulace) proti konformitě, tradici a bezpečnosti; univerzalismus a snášenlivost (benevolence) proti úspěchu a moci; hédonismus (požitkářství) proti konformitě a tradici; duchovnost (spiritualita) proti hédonismu (požitkářství), moci a úspěchu“ (Prudký, 2009, s. 94-95).

Řeháková (2005) ztvárnila schéma (viz obr. č. 2) rozložení jednotlivých motivačních typů hodnot a vztahů mezi nimi. Čím blíže se nachází dva typy hodnot v jakémkoliv směru kolem kruhu, tím jsou si jejich motivace podobnější a naopak.

Obr. č. 2 Teoretický model vztahů mezi deseti motivačními typy hodnot (Řeháková, 2005 cit. podle Schwartz, 1992, s. 17).

1.6.3 Geert Hofstede

Hofstedův přístup ke zkoumání hodnot je založen na poznávání a měření „mentálních programů u lidí“, do nichž patří kultura a hodnoty v úrovni kolektivní, univerzální a individuální. Důvod existence sociálních systémů spočívá v tom, že chování člověka není nahodilé, ale do jisté míry jej můžeme předvídat. Velkou roli hraje také to, že stav našich mozkových buněk fyziologicky předurčuje tzv. „software naší mysli“, čili naše mentální programy. Současně platí, že tyto „programy“ nelze zkoumat přímo. Pozorovat můžeme pouze chování jedince, jeho skutky a slova. Hofstede definuje hodnoty jako „široké tendence preferovat určité podoby událostí před jinými“ (Prudký, 2009, s. 83).

Největší význam je dle Hofsteda přisuzován rozdělování hodnot podle toho, co si lidé přejí aktuálně (chtěné – „desired“) a co si myslí, že by si přát měli (vyžadované – „desirable“). Tyto dva typy hodnot nejsou na sobě nezávislé a zároveň nejsou stejné. Tento jev se nazývá „pozitivistický klam“, tedy nemožnost ztotožnění sociální žádostivosti a reality (Prudký, 2009).

Následující schéma (viz tab. č.1) znázorňuje rozdíly mezi chtěnými a vyžadovanými hodnotami a na to navazující rozdíly ve zkoumání těchto hodnot. V tomto schématu lze spatřit všechny podstatné dimenze v Hofstedově přístupu ke zkoumání hodnot (Prudký, 2009).

Podstata hodnoty (Nature of Value)	Chtěné (The desired)	Vyžadované (The desirable)
Rozměr hodnoty	Intenzita	Směr
Podstata odpovídající normy této hodnoty	Statistická, fenomenologická, pragmatická	Absolutní, deontologická, ideologická
Odpovídající chování	Výběr a diferencované úsilí lokace	Souhlas či nesouhlas
Dominantní výstup	Činy anebo slova	Slova
Výrazy používané pro nástroje měření	Důležitý, úspěšný, atraktivní, preferovaný	Dobry, správný, souhlas, mělo by, kondicionály
Afektivní významy těchto výrazů	Aktivita a hodnocení	Jen hodnocení
Osoby, k nimž se stahují nástroje k měření	Já, ty	Lidé všeobecně

Tab. č.1 Schéma diferencí souvisejících s rozdělením hodnot na chtěné („desired“) a vyžadované („desirable“) (Hofstede, 1973 cit. podle Prudký, 2009, s. 85).

Hofstedův přístup k výzkumu hodnot se liší od ostatních především kladením velké pozornosti i na metodiku sběru dat. Poukazuje na to, že je důležité odlišit techniky sběru dat pro různé části výzkumu hodnot a také se zabývá detailními návrhy na přístup k respondentům. (Prudký, 2009).

2 ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST

„Nikdy nejsme spokojeni tam, kde jsme...Jen děti vědí, co hledají...“

(Saint-Exupéry, 2015, s. 76)

Výzkumy se až do 80. let minulého století zabývaly převážně negativními stavy, situacemi a emocemi, aniž by zkoumaly štěstí, osobní pohodu, životní spokojenost a další. Těmto tématům byla věnována pozornost jen zřídka.

Ke změně dochází již ve zmiňovaných 80. letech, kdy se životní spokojenost stává pojmem, který je v oblasti psychologie jedním z nejvíce studovaných a počet publikací zabývajících se touto problematikou velmi intenzivně roste (Blatný, 2005).

2.1 Vymezení pojmu životní spokojenost

I když se psychologie tématu životní spokojenosti v dnešní době intenzivně věnuje, stále není vymezena její přesná definice. Rozdíly v pojmech souvisejících s životní spokojeností (well-being, kvalita života, štěstí) nejsou odborníky důsledně a jednotně vysvětleny a dodržovány. Děje se tak pravděpodobně z toho důvodu, že existuje velké množství různých termínů a definic, jak právě tento fenomén vymežit. Životní spokojenost je nejčastěji nahrazována termínem well-being (osobní pohoda), a to z důvodu hojného využívání tohoto pojmu v širší oblasti psychologie osobní pohody (Blatný, 2005).

Jak uvádí Blatný (2005), životní spokojenost je multidimenzionálním a komplexním fenoménem. Je neoddělitelnou součástí našich životů, vývoje osobnosti a také potřeby dosahování cílů, které si jedinec stanoví. Za podstatný faktor životní spokojenosti je rovněž považováno kladné hodnocení sebe sama a temperamentu jedince.

Hnilica (2004) definoval celkovou spokojenost se životem jako aditivní a lineární funkci spokojenosti v několika oblastech, do kterých řadí rodinu, přátelé, zdraví, práci a sousedy. Dalšími subjektivními oblastmi života, které patří k životní spokojenosti, je ekonomický statut a sociální postavení jedince ve společnosti.

2.2 Související pojmy

Jak již bylo výše poukázáno na složitost konceptualizace pojmu životní spokojenost a její úzkou provázanost s dalšími pojmy, bude v této části textu věnována pozornost vymezení

právě těchto pojmů, které s životní spokojeností souvisí, nebo jsou považována za synonyma.

2.2.1 Well-being (Osobní pohoda)

Termín well-being je odvozen z anglických slov „well“, které znamená „dobře“ a „being“ je tvar slovesa „to be“ – „býti“. Doslovný překlad je tedy „je mi dobře“ nebo obecně „jsem v pohodě“ (Křivohlavý, 2010). V antice byl tento pojem úzce spjat s blažeností („*eudaimonia*“), v němčině je znám pod slovem „*Wohlbefinden*“, v angličtině „*pleasure*“ (radost), „*welfare*“ (blaho) aj. (Paulík, 2010).

Protože je tento pojem významově velmi obsáhlý a nespecifický, jsou zpravidla i překlady do českého jazyka nejasné. Z tohoto důvodu je vysvětlován opisnou formou. Mezi nejčastěji používané překlady patří „pohoda“ nebo „osobní pohoda“ (Kebza, Šolcová, 2003). Stejný překlad ve své publikaci uvádí i Paulík (2010). Proto i v této diplomové práci je termín osobní pohoda použit jako ekvivalent.

Paulík (2010) uvádí, že pojem osobní pohody je možno chápat jako psychologický termín (zejména v oblasti pozitivní psychologie²), který se zároveň dotýká i ostatních věd, například sociologie, pedagogiky, filozofie, ekonomické či politické vědy atd. S tímto pojmem se můžeme také setkat v definici zdraví, vymezené Světovou organizací zdraví (WHO) v Ženevě. Pokud je jedinec emočně dobře naladěný, má to zároveň podpůrný vliv na jeho odolnost (Křivohlavý, 2010).

Křivohlavý (2013) uvádí, že termín well-being může být chápán jako vztah mezi výší negativních a pozitivních afektů, nebo jejich poměrů. V souvislosti s psychickou a sociální pohodou zde vymezil několik pojmů.

Psychická pohoda:

- **sebepřijetí** - člověk se přijímá kladně, má pestrý soubor různých aspektů svého života a má kladný emocionální vztah k tomu, čeho doposud v životě dosáhl;

²Pozitivní psychologie se zrodila počátkem 21. století ve Spojených státech. Tento směr se během prvního desetiletí rozšířil daleko za hranice USA a našel si svou pozici v mnoha evropských i asijských státech. Na podzim roku 1991 došlo v americkém Lincolnu k prvnímu společnému setkání psychologů, kteří se k trendu pozitivní psychologie hlásili. Právě toto setkání se považuje za oficiální počátek směru pozitivní psychologie. Na začátku roku 2000 následně vyšlo v časopise *American Psychologist* monotematické číslo, věnované představení pozitivní psychologie jako nového směru (Slezáčková, 2010).

- **účel života** – jedinec vnímá svůj život jako smysluplný, osvojil si životní přesvědčení, které jeho život činí účelným, má životní cíle;
- **samostatnost** – člověk se dokáže sám ohodnotit a dokáže svá jednání řídit;
- **osobní růst** – jedinec cítí, že se neustále vyvíjí, cítí se „být k něčemu“ a je otevřen k novým zkušenostem;
- **vztah k druhým lidem** – člověk je empatický k druhým, má zájem na tom, aby druhým bylo dobře, buduje uspokojivé vztahy s lidmi;
- **začlenění do života** – svůj život si dokáže jedinec řídit a je schopen zdokonalovat své dovednosti a znalosti na základě potřeb životního dění.

Sociální pohoda:

- **sociální přijetí** – jedinec se vyznačuje kladnými vztahy s druhými, má k lidem úctu a uznává je;
- **spoluúčast na společenském dění** – přesvědčení o tom, že člověk sám přispívá k dění ve společnosti jej naplňuje a považuje to za hodnotné;
- **sociální aktualizace** – jedinec považuje společnost za schopnou růstu a vnímá ji pozitivně;
- **sociální integrace** – člověk se cítí být podporován komunitou a sdílí s druhými společné zájmy;
- **sociální soudržnost** – jedinec zastává přesvědčení, že sociální život není chaos, ale má určitý řád a logiku, zajímá a stará se o společenské dění.

Becker (1991) ve své publikaci dělí osobní pohodu na aktuální (tady a teď, situační) a habituální (dlouhodobá, generalizovaná), psychickou a fyzickou. Ukazatele aktuální pohody jsou nálady (emocionální rozpoložení, city), emoce a tělesné pocity. Habituální ukazatele vyplývají z převahy kladných kvalit emocionálních procesů, stavů a pocitů. Situace u aktuální subjektivní pohody je oproti habituální méně přehledná a podíl faktorů osobnostních a situačních je chápán několika způsoby. U habituální životní spokojenosti jde ve větší míře o „generalizovanou (z převažujícího pozitivního souhrnného hodnocení jedincem prožitých událostí) dispozici se vztahem k dalším osobnostním dimenzím (např. temperamentovým) i k objektivním charakteristikám situací.“

Každý člověk vnímá nastalou situaci jinak a projevuje se to na jeho osobní pohodě. Na to navazuje také hodnocení životní situace v souvislosti s tím, jakou váhu člověk přisuzuje

jednotlivým událostem. Někteří vědci uvádějí, že na tyto aspekty má vliv aktuální nálada, od které se potom vše ostatní odvíjí (Paulík, 2010).

2.2.2 Štěstí

Dalším pojmem často uváděným v kontextu se životní spokojeností je štěstí, které je ale velmi obtížné definovat. Křivohlavý (2013) jej popisuje jako něco, o čem má každý jedinec svou osobní představu. Pokládal velkému množství lidí otázku: „Kdy jste prožili nějakou šťastnou chvíli v životě?“ Každý na ni odpověděl jinak a pestrost příběhů o šťastných zážitcích byla velká. Slovo „štěstí“ lze zaslechnout v běžné mluvě, píše se o něm i ve starých filozofických spisech i v soudobých odborných psychologických studiích. Definice se přizpůsobuje tomu, v jaké oblasti se o něm hovoří. Psychologové tento pojem označují například jako „spokojenost se životem“ („satisfaction with life“) nebo nám již známým pojmem „well-being“, tedy že je člověku dobře. Avšak všeobecně známý termín, který se stále běžně používá je právě „štěstí“ („happiness“) – subjektivní vyjádření toho, že se jedinec cítí blaze či dobře. Tento termín je předmětem mnoha oblastí, používá se například i ve filozofii (Křivohlavý, 2013).

Křivohlavý (2013) popisuje štěstí jako subjektivní jev. Je to osobní pocit, který člověk prožívá a druhému ho může pouze sdělit. Ostatní mohou jedincovu radost poznat i z jeho neverbálních sdělení. Štěstí je úzce spojeno se snahami, cíli a hodnotami člověka, tzv. „goals“. Pocity štěstí se vyznačují určitou intenzitou, mají rozdílnou délku trvání a četnost výskytu. Tento jev má emotivní i kognitivní charakter a obě tyto stránky spolu souvisí. V praxi to vypadá tak, že pokud někdo prožívá emocionální vzrušení, doprovází tento prožitek otázka, v jaké myšlenkové a hodnotové souvislosti se tak stalo. Rozdílné štěstí bude mít matka po porodu zdravého dítěte a zloděj, který ukradne někomu kabelku.

V současnosti probíhá v oblasti psychologie mnoho výzkumů o tom, co ovlivňuje naše pocity štěstí. Dle Křivohlavého (2006) vykazují vyšší míru pocitu životního štěstí sezdaní lidé, kteří mají vlastní rodinu, prestižní, zajímavé, a dobře placené zaměstnání a mají vyšší vzdělání. Paradoxem je, že respondenti žijící v objektivně horších podmínkách nebyli méně šťastní, než výše zmiňovaní. Dále bylo zjištěno, že lidé, kteří mají sami o sobě vyšší mínění a mají pod kontrolou sami sebe, vykazují mnohem vyšší míru pocitů štěstí (Křivohlavý, 2006).

Důležitým předpokladem pro šťastný život je jeho smysluplnost. Jedinec bude šťasten, pokud jeho život bude směřovat k hodnotným a pro něj důležitým cílům. Aby byl člověk

spokojený, musí člověk mít důvěru ve své hodnoty a smysluplné zaměření v životě (Křivohlavý, 2006).

Psychologové dělí štěstí na základě **dvou rozměrů**. Prvním z nich je **míra vzrušení při prožitku štěstí**. Jedna skupina lidí může svou radost vyznávat výskokem, hlasitými výkřiky a dávají tak okolí svůj prožitek štěstí najevo. Druzí naopak prožívají štěstí tak, že se jejich pohybové aktivity utlumí a jsou klidní a tiší. Okolí tak nedokáže z pohledu očí rozeznat, jaké pocity jednotlivců prožívá (Křivohlavý, 2013).

Druhým rozměrem je dimenze **objektivita-subjektivita**. Jedna část lidí pocituje štěstí, když pracuje na něčem, co je zároveň jejich životním cílem (tzv. „eudamonia“). Druhá skupina má subjektivní projevy typu „štěstí ze štěstí“. Jedná se například o výhru v loterii, nebo když se fanoušek raduje z úspěchu svého oblíbeného týmu (Křivohlavý, 2013).

2.2.3 Vrcholné zážitky – flow

Pokud má jedinec provádět nějakou činnost, může k ní přistupovat různými způsoby. Buď plníme úkol, nebo nějakou jinou aktivitu, protože to dělat máme (tzv. „z musu“), nebo s nadšením (např. malíř, který je pohlcen svou tvorbou natolik, že přestane vnímat své okolí). Tento jev se v pozitivní psychologii označuje termínem „flow“. Anglické sloveso „to flow“ znamená v překladu téci. Pokud člověk prožívá flow během své práce či aktivity můžeme tento pojem vysvětlit jako příval energie a aktivity (Csikszentmihalyi, 2015).

Csikszentmihalyi (2015) definuje flow jako **absolutní pohroužení se do aktuální činnosti**. Tato musí být pro jedince výzvou a přesahovat jeho běžné dovednosti a schopnosti. Čím více splňuje tyto faktory, tím více jedince tato aktivita dráždí, dokáže se do ní ponořit a má z ní silný osobní zážitek.

Csikszentmihalyi (2015) zároveň uvádí, že ve stavu flow je soustředění člověka na jeho aktivitu tak intenzivní, že nevěnuje pozornost problémům, starostem a jiným myšlenkám. Neuvědomuje si čas a dokonce ani sám sebe. Jedince jeho činnost natolik zaměstnává a uspokojuje i přesto, že mu nepřináší žádný prospěch. Děje se tak i za předpokladu, že je obtížná, nebo nebezpečná.

Stav flow může u jedince vzniknout díky jeho individuální schopnosti jej vytvářet nebo jako východisko nějaké strukturované činnosti. V mnoha případech však k němu dochází při kombinaci těchto obou zmíněných aspektů. Vytvořit se může i zcela spontánně, ale neděje se to tak často. Náhodně se do stavu flow může člověk dostat například

při posezení s přáteli, kdy se všichni naladí na stejnou vlnu, jsou v naprosté pohodě, dokážou se společně bavit a žertovat. Jednou z hlavních funkcí činností, které dokážou v jedinci vyvolat stav flow, je poskytnutí radostného zážitku. Mezi tyto aktivity může patřit například hraní her, rituály, sportovní činnosti či umění. Všechny z nich jsou nastaveny tak, že v účastnících či divácích vyvolávají uspořádaný stav mysli, který jim navozuje velkou radost a potěšení (Csikszentmihalyi, 2015).³

Ať už jsou hry i aktivity díky kterým se člověk může dostat do stavu flow jakékoliv, mají jedno společné - při všech těchto činnostech jedinec zažívá pocit, že něco nového objevuje. A tento tvořivý pocit jej poté přenáší do nové reality (Csikszentmihalyi, 2015).

2.2.4 Smysluplnost života

Smysluplnost života patří v rámci životní spokojenosti mezi často rozebíraný pojem. Mnoho autorů se ji pokusilo definovat, avšak stejně jako předchozí pojmy, nelze toto téma jednoznačně uchopit a popsat.

Křivohlavý (1998) považuje smysluplnost života za tzv. základní existenciální potřebu. Člověk směřuje svoje vědomé jednání a rozhodování k určitému, pro něj hodnotnému cíli a dosažení tohoto cíle se pro něj stává stěžejní. Zvláštní důraz klade na důležitost v rozhodování a odpovědném stanovení cíle v těžkých životních situacích, kdy člověk hledá nový směr (např. po ztrátě zaměstnání či rodiny). K tomuto názoru se přiklání i Reker a Wong (1988). Ti tvrdí, že pokud má jedinec pro co žít, plní cíle, které si stanovil, cítí smysluplnost své existence, dosahuje touto cestou svého naplnění. Vidí smysl ve svém konání a jeho pocity jsou pozitivní. Téměř identicky se k tématu vyjadřuje Paulík (2010),

³ Francouzský antropolog a psycholog Roger rozdělil aktivity navozující v člověku radost tzv. hry do čtyř hlavních skupin. Callois (2001) uvádí následující dělení her: Agon, Alea, Ilinx neboli Vertigo a Mimikry. Pro hry typu Agon je charakteristická soutěživost a spadá pod ni většina sportovních aktivit. Jedinec musí v těchto hrách vyvinout úsilí a díky svých schopnostem musí umět konkurovat svému soupeři. Pokud se člověk soustředí pouze na samotný výkon, jsou zlepšovány jeho prožitky. V případě, že se zaměřuje pouze na vnější cíle, kdy chce udělat člověkem dojem na diváky či získat profesionální smlouvu, stává se z tohoto soupeření namísto příjemného prožitku přítěž. Hry spadající do skupiny Alea se vyznačují tím, že jedinci dávají iluzi kontroly nad budoucností, která je nevyzpytatelná. Lidé se při těchto hrách pokoušejí obalamutit své soupeře či uhádnout osud. Hry typu Vertigo považuje Callois za nejpříjemnější cestu ke změně vědomí. Jedná se o aktivity navozující stav, kdy se jedinci během dané aktivity mění způsob jeho vnímání reality. Tento stav může být vyvolán třeba drogami. Mimikry ve člověku mění jeho pohled na sebe samého. Považuje se za něco víc, než je tomu ve skutečnosti. Tohoto stavu dosáhne pomocí předstírání, fantazie a maskování. Na základě těchto her člověk rozšiřuje hranice své běžné zkušenosti (Csikszentmihalyi, 2015).

který považuje smysl života za významný moment, který je pozitivní v případě, když si je jedinec vědom toho, že má pro co žít a nežije marně.

Za zmínku stojí teorie psychologa Csikszentmihalyi (2015), který spojuje smysl života s výše zmiňovaným flow. Je přesvědčen, že člověk udělí svému konání smysl, pokud vnese pořádek do obsahu své mysli a sjednotí jej do prožitku flow. Právě ona jednotnost a smysl života podle něj pramení v harmonii, které lze dosáhnout pouze rozhodností a záměrem stanovených naší mysli. Jinak řečeno, pokud má člověk pevně stanovený cíl, který je pro něj dostatečně podněcující, může k pocitu smysluplnosti postačit už jen plnění dílčích úkolů, které vedou ke konkrétnímu cíli. Tedy jakmile splynou cíle všech, i vzájemně nesouvisejících aktivit a jedinec se dostane k zážitku flow, stane se pro něj poté smysluplné vše, co dělá (Csikszentmihalyi, 2015).

V jiné rovině se problematice věnuje Frankl (2006). Ten považuje za ústřední duševní sílu lidského života „touhu po smyslu“ a její zakotvení v osobních hodnotách (tvůrčích, zážitkových, postojoyých). Klade důraz i na „vědomí odpovědnosti člověka za volbu vlastní životní cesty“. Jakmile jedinec utíká před odpovědností, či nepravými hodnotami, je u něj vyvolán pocit nesmyslnosti života a vnitřní prázdnota. Pokud jedinec smysluplnost kontaktu se sebou samým postrádá, je mu utváření spokojených a přiměřených vztahů k druhým lidem i přiměřené uspokojení pudových motivů znemožněno. Selhání kontaktu se svým vnitřním životem a tím, co se od člověka očekává od společnosti, vzbuzuje v jedinci bytostnou úzkost. Tím se stává neschopným jednat tak, aby jeho existence byla naplněna či změněna. Pokud se jedinec dostane do tohoto bludného kruhu, propadá se do tzv. „zážitku nicoty“. Osobám zažívajícím tzv. „existenciální vakuum“ se snaží pomoci logoterapie. Má za úkol jedince povzbudit a nasměrovat ho k novému životnímu cíli (Čačka, 1997).

To, jak pociťujeme smysluplnost naší existence, je dáno hodnotami, které přisuzujeme jednotlivým činům a událostem v našem životě. Veškeré naše konání směřuje ke splnění námi stanovených cílů a smysluplnost je v této věci stěžejní.

2.3 Zdroje životní spokojenosti

Blatný (2010) uvádí, že hlavní zdroje životní spokojenosti lze rozdělit do čtyř kategorií. Jsou to demografické a socioekonomické faktory, sociální vztahy, diskrepance (vs. shoda) mezi osobními očekáváním a skutečností a osobnostní dispozice.

Demografické faktory

K těmto proměnným se řadí charakteristiky, jako jsou věk, pohlaví, rodinný status, vzdělání, sociální status, zaměstnání, podmínky bydlení, víra, zdravotní stav, příslušnost k etniku či rase. Při prvních výzkumech osobní pohody věnovali badatelé pozornost především těmto faktorům. Předpokládalo se, že jedinci žijící v dobrém rodinném zázemí, zdraví a ekonomicky dobře zajištění budou šťastnější, než osoby nezaměstnané, opuštěné a nemocné. V zásadě se tento předpoklad potvrdil (díky studii W. Wilsona⁴).

Vzhledem k zaměření praktické části této práce, uvedeme na prvním místě vliv věkových rozdílů na míru životní spokojenosti. Na základě provedených výzkumů (za reprezentativní studii se považuje např. studie Fahrenbergera (1994) se celkově zdá, že se míra životní spokojenosti zvyšuje s přibývajícím věkem (Fahrenberg a kol., 2001).

Dalším důležitým faktorem ovlivňující míru životní spokojenosti jedinců je zaměstnání a spokojenost v něm. Což je logické, protože v dospělosti trávíme v zaměstnání podstatnou část svého času. Prostřednictvím seberealizace, naplnění pocitů identity, životního smyslu a uspokojení potřeb sociálních kontaktů má práce skutečně velký vliv na míru osobní pohody. Proto může mít ztráta zaměstnání výrazně negativní dopad na životní spokojenost člověka, včetně důsledků na jeho zdravotní stav. S tímto faktorem souvisí také vzdělání. Lidé s vyšším vzděláním většinou nacházejí uplatnění v zaměstnání, které je naplňuje, a zároveň jsou lépe finančně ohodnoceni. Z toho důvodu je míra jejich spokojenosti vyšší, než u lidí s nižším vzděláním (Kebza a Šolcová, 2005).

Nyní uvedeme demografické údaje, u kterých dle provedených výzkumů, nebyl zjištěn významný vliv na míru globální spokojenosti. Ve většině výzkumů bylo zjištěno, že pohlaví má na míru spokojenosti pouze nepatrný vliv (Fahrenberger a kol. 2001).

Dalším demografickým údajem, který významně neovlivňuje životní spokojenost, je zdraví. Podle výzkumu Breetvelta a Van Dama (1991, cit. podle Blatný, 2010) bylo zjištěno, že celková životní spokojenost zdravých lidí a těžce nemocných (př. rakovinou) je odlišná jen mírně. Tyto výsledky byly zdůvodněny tím, že lidé mají schopnost aktivně zvládnout

⁴Warner Wilson publikoval jednu z prvních psychologických studií štěstí (1967). Zabýval se definicí štěstí, jeho složkami a způsoby jeho měření (Blatný, 2010).

zátěž, a to prostřednictvím kognitivních strategií. Ty pomáhají jedinci odklonit pozornost od hrozícího nebezpečí a sníží tak i jeho význam (Diener, 1999 cit. podle Blatný, 2010).

Málo významný vztah byl zpozorován mezi životní spokojeností a ekonomickou situací. Diener došel k závěru, že vyšší příjmy nemají zákonitý vliv na vyšší spokojenost. Dokonce lidé materiálně založení jsou méně šťastní, než ti, kteří peníze neřadí mezi jejich hlavní faktor spokojenosti (Diener, 1999, cit. podle Blatný, 2010).

Sociální vztahy

Příslušnost ke komunitě a začlenění se do sociálních vztahů je pro člověka jeden z nejsilnějších faktorů osobní pohody. Všeobecně platí, že důležitější než množství sociálních vztahů, je jejich kvalita. Tento fakt byl dokázán řadou výzkumů (Forgas, Williams, Wheeler, 2001).

V poslední době se můžeme v literatuře setkat s pojmem sociální pohoda („social well-being“). Tímto tématem se zabývá například Corey Keyesová, která rozlišuje několik aspektů vztahů mezi lidmi. Pro společnost nejvýznamnějším typem sociálního vztahu je partnerské soužití. Toto tvrzení potvrdil výzkum Priorové a Hayesové z roku 2003, kdy se potvrdil pozitivní vztah mezi fyzickým zdravím a manželstvím.

Je nutno podotknout, že sociální vztah nemusí vzniknout pouze mezi lidmi. Běžně se můžeme setkat s tím, že sociální oporou pro člověka je zvíře. Díky výzkumům se podařilo zjistit to, že je zvíře jedním z nejsilnějších sociálních předpokladů pro spokojenost člověka. Proto jsou zvířata v dnešní době hojně využívána v léčbě duševních poruch, depresí a tělesně postižených lidí např. canisterapie (Blatný, 2010).

Diskrepance (vs. shoda) v očekávání

Naši životní spokojenost výrazně ovlivňuje soulad či neshoda mezi očekáváním, touhami, cíli či životními plány a tím, co je reálné. Pokud se jedinci nepodaří dosáhnout jím stanovených osobních cílů, je nespokojen. Právě proto jsou velkým rizikem v tomto směru vysoké ambice jednotlivce. Naše cíle bychom měli vytvářet tak, aby byly přiměřené našim schopnostem a možnostem (Blatný, 2015).

Dalším důležitým aspektem spokojenosti je ztotožnění se s daným cílem. Pokud vychází z niterných potřeb, je vyšší pravděpodobnost, že při jeho naplnění dosáhne jedinec vysoké míry osobní spokojenosti. Pokud s cílem nesouhlasí a má v některých případech podobu závazku či povinnosti, může míra životní spokojenost v průběhu jeho dosahování klesat.

Optimální není ani časová prodleva mezi předsevzetím a naplněním cíle. Může vést jedince k pocitům nudy, které mohou vést až ke stavům úzkosti (Csikzentmihalyi, 1990, cit. podle Blatný, 2010).

Současné teorie uvádí, že jedinec dosahuje vyšší míry spokojenosti během samotného dosahování cíle, nežli je jeho dosažení. Může být uspokojen během dílčích úspěchů a kroků, které směřují ke splnění cíle. Uskutečnění cíle může v člověku vyvolat dokonce deprese. Existují případy, kdy jedinec po naplnění svých cílů a představ, které si v životě stanovil, upadl do existenciální deprese, protože již dál nevěděl, jak naplnit svůj čas. Člověk by proto měl své cíle rozložit do různých oblastí podle důležitosti a osobních zájmů. (Blatný, 2010).

Osobnost

Vzhledem k tomu, že demografické a socioekonomické faktory nemají velký vliv na míru osobní pohody, zájem výzkumů v této oblasti poté směřoval především na osobnostní dispozice a temperament člověka.

Současná psychologie popisuje dva osobnostní rysy s temperamentovým základem: extroverze a introverze a emoční stabilita a labilita. Na základě výzkumů bylo opakovaně prokázáno, že emočně stabilnější osoby a extroverti jsou se životem více spokojeni, nežli je tomu u emočně nevyrovnaných osob. Podle Headyho a Wearinga (1989) je u všech jedinců určitá hladina osobní pohody, která je běžná. Ovlivnit ji může například vnější událost (pozitivní či negativní) v případě, že se vymyká běžné životní zkušenosti a překračuje hranici adaptace jedince. Jakmile se však člověk dokáže novým okolnostem opět přizpůsobit, osobní pohoda se navrátí do původní úrovně, jež je závislá na osobnostním předpokladu. Fujit, Suh a Diener (1996) dodávají, že míru osobní pohody mohou ovlivnit pouze události z posledních tří měsíců života. Starší události nemají na aktuální míru spokojenosti průkazný vliv.

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

3 CÍL VÝZKUMU

Spokojenost je důležité téma v životě každého z nás. Zároveň je častým předmětem výzkumných šetření. Na životní spokojenost má vliv hodně proměnných, mezi které patří například osobnost nebo demografické faktory. Totéž platí i o hodnotách, setkáváme se s nimi během každodenního života. Rozdílem od životní spokojenosti je fakt, že hodnoty nejsou tak často zkoumané a není jim věnována taková pozornost.

Během posledních let jsem ve svém okolí pozorovala čím dál víc mladých lidí, kteří byli s něčím nespokojení. Stěžovali si na počasí, bytové podmínky, nevěděli, jak se rozhodnout v těžkých životních situacích. Častým tématem našich diskuzí byla i nespokojenost v partnerství.

Například i Čačka (1997) uvádí, že nejvyšší životní nespokojenost je pocíťována zpravidla v mládí, v období 25-30 let. Je to na základě rozporu „reálného a ideálního Já“. Jedinec musí hledat neustále nové cíle a hodnoty. Aby se jedinec posunul spokojenosti, je důležité naleznout seberealizaci, která je nosná a nejlépe tvořivá.

To mě vedlo k tomu, abych se věnovala tomuto tématu a k zamyšlení, zda existuje rozdíl v životní spokojenosti mladších dospělých a starších dospělých, a zda má věk nějaký vliv na preference hodnot.

Touto problematikou se ve své publikaci zabývá i Langmeier a Krejčířová (2006). Uvádí, že za častější rozdíly v hodnotách, postojích a názorech generací, které vyrůstají za zcela odlišných podmínek, můžou nové technologie, vědecké výzkumy i společenské změny.

Cílem tohoto výzkumu je zjistit, zda mladší dospělí mají odlišné preference hodnot a zda liší v životní spokojenost od starších dospělých. Na základě tohoto cíle, jsme stanovili následující výzkumné otázky a hypotézy.

3.1 Výzkumné otázky a hypotézy

Na základě již provedených výzkumů a studiu příslušné odborné literatury jsme stanovili následující výzkumné otázky a hypotézy:

HODNOTY

Výzkumná otázka č. 1:

Jaké jsou tři nejvíce preferované instrumentální hodnoty v závislosti na věkové kategorii?

Výzkumná otázka č. 2:

Jaké jsou tři nejméně preferované instrumentální hodnoty v závislosti na věkové kategorii?

Výzkumná otázka č. 3:

Jaké jsou tři nejvíce preferované cílové hodnoty v závislosti na věkové kategorii?

Výzkumná otázka č. 4:

Jaké jsou tři nejméně preferované cílové hodnoty v závislosti na věkové kategorii?

Výzkumná otázka č. 5:

Jaké jsou tři nejvíce preferované instrumentální hodnoty v závislosti na pohlaví?

Výzkumná otázka č. 6:

Jaké jsou tři nejméně preferované instrumentální hodnoty v závislosti na pohlaví?

Výzkumná otázka č. 7:

Jaké jsou tři nejvíce preferované cílové hodnoty v závislosti na pohlaví?

Výzkumná otázka č. 8:

Jaké jsou tři nejméně preferované cílové hodnoty v závislosti na pohlaví?

ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST

Hypotéza č. 1:

Celková životní spokojenost mladších dospělých je nižší než u starších dospělých.

Hypotéza č. 2:

Spokojenost mladších dospělých v oblasti zdraví je vyšší než u starších dospělých.

Hypotéza č. 3:

Spokojenost mladších dospělých v oblasti finanční situace je nižší než u starších dospělých.

Hypotéza č. 4:

Spokojenost mladších dospělých v oblasti volného času je nižší než u starších dospělých.

Hypotéza č. 5:

Spokojenost mladších dospělých s vlastní osobou je vyšší než u starších dospělých.

Hypotéza č. 6:

Spokojenost mladších dospělých se sexualitou je vyšší než u starších dospělých.

Hypotéza č. 7:

Spokojenost mladších dospělých v oblasti přátelé, známí a příbuzní je vyšší než u starších dospělých.

Hypotéza č. 8:

Spokojenost mladších dospělých v oblasti bydlení je nižší než u starších dospělých.

4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU

Výzkumný soubor se skládal ze dvou výzkumných skupin respondentů, kdy za rozlišující kritérium byl zvolen jejich věk. Dělení skupin je podle Langmeiera a Krejčířové (2006).⁵Jednu skupinu dotazovaných tvořili mladší dospělí ve věku od 20 do 30 let. Druhá skupina byli starší dospělí ve věkovém rozpětí 45-65 let. Výzkumu se účastnilo celkem 80 respondentů.

V následujících tabulkách uvedeme přehled demografických údajů respondentů.

Věk a pohlaví

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 80 respondentů. Podmínkou pro účast ve výzkumném šetření byl věk 20 – 65 let. 44 respondentů bylo ve věku 20 – 30 let a 36 respondentů ve věku 45 – 65 let. Výzkumu se zúčastnilo celkem 43 žen a 37 mužů. Z toho bylo ve věku 20-30 let 23 žen a 21 mužů a ve věku 45 – 65 let 20 žen a 16 mužů.

20 - 30 let			45 - 65 let		
ženy	muži	medián	ženy	muži	medián
23	21	26 let	20	16	49 let
28,75%	26,25%		25,00%	20,00%	

Tab. č. 2 Věk a pohlaví respondentů⁶

⁵V textu Langmeiera a Krejčířové (2006) dělíme věk dospělosti na následující čtyři etapy: 1) Časná dospělost (asi od 20 do 25-30 let) - přechodné období mezi adolescencí a úplnou dospělostí. Dospělost je vymezená třemi kritérii: věk, převzetí určitých vývojových úkolů až k dosažení daného stupně osobní zralosti. 2) Střední dospělost (zhruba do 45 let) - období relativní stability a plné výkonnosti. 3) Pozdní dospělost (asi od 45 let do 60-65 let) - doba do začátku stáří. 4) Stáří (nad 65 let) - dále jej dělíme na časně a vysoké.

⁶% z celkového počtu dotázaných

Dosažené vzdělání respondentů

Ve skupině mladších dospělých bylo necelých 41 % respondentů se středoškolským vzděláním s maturitou a 34 % dotázaných mělo magisterský titul. Nejméně respondentů, pouze 2 % z nich, se vyučilo na střední odborné škole.

20 - 30 let				
SOŠ	SŠ	VOŠ	Bc.	Mgr.
1	18	1	9	15
2,27%	40,91%	2,27%	20,45%	34,09%

Tab. č. 3 Dosažené vzdělání mladších dospělých⁷

U starších dospělých tomu bylo podobně jako u mladších dospělých. Středoškolského vzdělání s maturitou dosáhlo téměř 39 % procent respondentů a magisterský titul mělo 36 % dotázaných. Nejméně dotazovaných dosáhlo bakalářského titulu, necelých 6 %.

45 - 65 let				
SOŠ	SŠ	VOŠ	Bc.	Mgr.
4	14	3	2	13
11,11%	38,89%	8,33%	5,56%	36,11%

Tab. č. 4 Dosažené vzdělání starších dospělých⁸

⁷ % z počtu respondentů mladších dospělých

⁸ % z počtu respondentů starších dospělých

5 VÝZKUMNÉ METODY

V následující kapitole si blíže popíšeme výzkumné metody, které byly využity pro tento výzkum.

5.1 Popis výzkumných metod

Pro náš výzkum byla zvolena metoda dotazníku. Jedná se o jednu z velmi frekventovaných metod pro získávání dat. „Dotazníky jsou psychodiagnostické metody založené na subjektivní výpovědi vyšetřované osoby o jejích vlastnostech, citech, postojích, názorech, zájmech, způsobu reagování v nejrůznějších situacích atd. Jejich konstrukce vychází z principu introspekce, neboť probandovy odpovědi jsou závislé na jeho vnitřních poznatcích“ (Svoboda, 2013, s. 317-318). Chráska (2007) popisuje dotazníkovou metodu jako soustavu dopředu přichystaných otázek, které jsou pečlivě formulované a promyšleně seřazené. Dotazovaná osoba na ně odpovídá písemně a má za úkol označit nebo zatrhnout odpověď, jež dle jejího mínění nejlépe odpovídá nějakému znaku. V určitých formách dotazníků má osoba možnost volit z více alternativ, které jsou navrženy (metoda mnohonásobné nucené volby) (Svoboda, 2013). Ferjenčík (2010) definuje dotazník jako standardizované interview předložené v písemné podobě. Uvádí, že je obtížné ve společenských vědách a ve vědách o člověku nespolehlivě najít odpovědi tázáním se jednotlivců tváří v tvář. Především v tu chvíli, pokud potřebuju tytéž otázky zadat většímu počtu respondentů.

Výhody dotazníku

Svoboda (2013) řadí mezi výhody dotazníku rychlou a jednoduchou administraci a snadné vyhodnocení. Jako další výhodu uvádí možnost získání mnoha údajů za krátkou dobu od vysokého počtu osob. Zpracování získaných dat není problematické a umožňuje kvantifikaci výsledků. Díky dotazníkům jsme schopní získat takové informace o vlastnostech osobnosti, o kterých bychom se jiným způsobem těžce dovídali. Užití dotazníků je vhodné v případě, pokud potřebujeme, aby se zkoumaná osoba měla důvod projevit a dát se poznat. Další výhody dotazníků uvádí i Ferjenčík (2010). Zmiňuje úsporu finančních úspor i času. Za výhodu považuje i lepší kvantifikaci dat.

Nevýhody dotazníku

Dotazovaná osoba nemusí samu sebe ohodnotit adekvátním způsobem, nemusí mít dostatečnou míru nadhledu a sebekritiky. Za nevýhodu považujeme také to, respondent častěji v písemné formě nesdělí informaci tak, jak by tomu bylo v ústní formě. Nejvýraznějším nedostatkem je záměrné zkreslení výsledků pro subjekt žádoucím směrem (Svoboda, 2013). Chráska (2007) uvádí, že dotazník nezjišťuje, jaký respondent nebo realita ve skutečnosti jsou, nýbrž to, jak sebe a realitu vidí, popř. chtějí vidět. V případě, kdy je dotazník neodborně sestavený a špatně užitý, má velmi malou výpovědní hodnotu. To nastává za předpokladu, kdy jsou otázky špatně formulované a nemusí být všem dostatečně srozumitelné (Ferjenčík, 2010). V případě, že je dotazník rozeslán poštou nebo elektronicky, může být jeho návratnost velmi nízká. Z tohoto důvodu jsme se s respondenty snažili osobně setkat a dotazník si od nich ihned po jeho vyplnění převzali (Chráska, 2007). Poslední nevýhodou je náročnost přípravy dotazníků, jež si vyžaduje vyšší míru pečlivosti než příprava interview (Ferjenčík, 2010).

Na základě výše zmíněných faktů lze vyvodit, že užití dotazníkové metody je sporné v řadě případů. Respondent nemusí spolupracovat nebo jsou jeho odpovědi zkreslené a dojde tak k ovlivnění výsledků šetření. Z tohoto důvodu je třeba vysoké míry ostražitosti při užití dotazníků a to především ve forenzní psychologii, výběrových řízení či při vypracování posudků (Svoboda, 2013).

Pro výzkum v naší práci byly zvoleny dva standardizované dotazníky. Pro analýzu hodnotové hierarchie mladých a starších dospělých jsme použili Rokeachův dotazník hierarchie hodnot a pro zjištění dat týkající se životní spokojenosti těchto věkových kategorií byl zvolen Dotazník životní spokojenosti od Jochena Fahrenbergera a jeho spolupracovníků Myrteka, Schumachera a Brählera.

5.1.1 Rokeachův dotazník hierarchie hodnot

Vzhledem k tomu, že hodnoty jsou mnohazměrný a složitý pojem, jsou na jejich zkoumání kladeny vysoké nároky. Protože neexistuje všeobecné nominální vymezení hodnot, není k dispozici pro jejich zkoumání a poznávání ani univerzální postup. Pravidlem pro jejich zkoumání by mělo být jasné vymezení toho, co za hodnoty považujeme, postupu zkoumání a jejich vzájemná souvislost (Prudký, 2016).

Tato metoda je někdy nazývána jako „value survey“. Je tvořena 36 hodnotami – položkami v dotazníku, které odpovídají euro-severoamerické tradici. Dotazník se dělí na dvě části. Rozdělen je podle **instrumentálních a terminálních hodnot**. Respondent v dotazníku posuzuje hodnoty na základě toho, jakou pro něj mají v životě důležitost (1=nejvýznamnější, 18=nejméně významné). Díky poznatkům, které zjistíme, můžeme sestavit hodnotové žebříčky, charakteristiky shod či diferencí v těchto preferencích. Výsledky vypovídají také o tom, jaká je míra proměnlivosti, či stability hodnotových struktur odpovídajících různým oblastem a úrovním sociální existence atd. (Prudký, 2009).

Tento přístup je považován za jeden z nejvýznamnějších zdrojů výzkumu hodnot „ad hoc“. Respondent je postaven před hotovou věc, že hodnoty jsou jisté kultuře vlastní a to má následně posuzovat. Model je naplněn na základě hypotetických předpokladů a teoretických východisek (Prudký, 2009).

Pro vyhodnocení dat získaných z Rokeachova dotazníku hierarchie hodnot jsme použili kontingenční tabulky.

5.1.2 Dotazník životní spokojenosti

Joachen Fahrenberg v roce 1986 společně s jeho spolupracovníky (M. Myrtek, J. Schumacher a E. Brähler) vytvořil dotazník, který se orientoval na zjištění životní spokojenosti. Tento nástroj prošel od svého vydání několika změnami. Českou verzi Dotazníku životní spokojenosti vydalo Testcentrum Praha v roce 2011 (Svoboda, 2013).

Na základě dotazníku životní spokojenosti lze objektivně posuzovat celkovou životní spokojenost a životní spokojenost v deseti oblastech, které tuto celkovou spokojenost utvářejí. Mezi tyto oblasti patří: „Zdraví (ZDR), Práce a zaměstnání (PAZ), Finanční situace (FIN), Volný čas (VLC), Manželství a partnerství (MAN), Vztah k vlastním dětem (DET), Vlastní osoba (VLO), Sexualita (SEX), Přátelé, známí, příbuzní (PZP) a Bydlení (BYD)“. Každá oblast je zároveň jednou škálou (Fahrenberg a kol., 2011, s. 60-63).

Nyní krátce popíšeme jednotlivé škály, kterými se dotazník životní spokojenosti zabývá:

Zdraví (ZDR) – v případě vysokých hodnot v této škále, je respondent se svým celkovým zdravotním stavem spokojen. Zároveň je spokojen se svou odolností vůči nemocem a svou duševní i tělesnou kondicí.

Práce a zaměstnání (PAZ) – vysokou škálovou hodnotu mají respondenti, jež jsou spokojeni se svou pozicí, jsou ve svém zaměstnání úspěšní a mají pestrú náplň práce a vyhovující platové ohodnocení.

Finanční situace (FIN) – vysoké hodnoty mají lidé s vyšší majetku pokrývající jejich životní standard. Roli hraje také možnost v ýdělku v budoucnosti a možnost zabezpečení se na stáří.

Volný čas (VLC) – spokojení lidé v této oblasti mají uspokojující délku i kvalitu svého volného času. Pozitivně hodnotí také svůj čas, který mají k dispozici pro své koníčky a blízké osoby.

Manželství a partnerství (MAN) – vysoké hodnoty v této škále vykazují jedinci, kteří jsou spokojeni s otevřeností partnera, se společnými aktivitami, ochotou pomáhat si a zajištěním bezpečí.

Vztah k vlastním dětem (DET) – pozitivně hodnotí tuto škálu lidé, kteří jsou spokojeni se svým působením na děti, s tím jak si jich děti cení a také jsou spokojeni s množstvím času, který vyplňují společnými aktivitami.

Vlastní osoba (VLO) – vysokou škálovou hodnotu mají jedinci spokojeni se svým vzhledem, charakterem, sebevědomím, vitalitou a svými schopnostmi.

Sexualita (SEX) – vysoké hodnoty vykazují jedinci, kteří jsou spokojeni se svou sexuální výkonností, frekvencí sexuálních kontaktů a také ti, jež jsou schopni o sexualitě otevřeně hovořit.

Přátelé, známí, příbuzní (PZP) - škálovou hodnotu s vysokými výsledky mají osoby spokojené s okruhem svých známých. Hodnotí kladně sociální aktivity, společenskou angažovanost a s četností styků s ostatními.

Bydlení (BYD) – vysoké hodnoty udávají lidé, jež žijí pro ně ve vyhovujících podmínkách. Kladně hodnotí velikost svého bydlení, cenu, stav a jeho polohu (Fahrenberg a kol. 2001).

Každá škála obsahuje sedm výroků, na které respondent odpovídá pomocí sedmibodové stupnice ⁹. Časový limit pro vyplnění dotazníků není pevně stanoven, přibližně však

⁹ 1 – Velmi nespokojen/a, 2 – Nespokojen/a, 3 – Spíše nespokojen/a, 4 – Ani nespokojen/a, ani spokojena/a, 5 – Spíše spokojen/a, 6 – Spokojen/a, 7 – Velmi spokojen/a (Fahrenberg a kol., 2011)

testování trvá 5 – 10 minut. V praxi je dotazník životní spokojenosti využíván například v klinické psychologii a výchovném poradenství (Fahrenberg a kol., 2011).

Dotazník životní spokojenosti se vyhodnocuje sečtením individuálních odpovědí u deseti oblastí. Celková životní spokojenost (index životní spokojenost) určíme tak, že sečteme všechny škálové hodnoty (ZDR, FIN, VLC, VLO, SEX, PZP, BYD). Záměrně jsou vynechány oblasti PAZ, MAN, DET, a to vzhledem k často chybějícím datům. Proto nejsou zpravidla tyto škály do výpočtu celkové životní spokojenosti zahrnovány. V případě, že v některé z dalších oblastí chybí více než jedna zodpovězená položka, neměla by být daná oblast vyhodnocována (Fahrenberg a kol. 2001).

Data získaná prostřednictvím Dotazníku životní spokojenosti byla vyhodnocena v programu R Core team (2016).

5.2 Průběh sběru dat

Sběr dat probíhal od ledna do dubna roku 2017. Respondenti byli osloveni na různých místech České republiky. Jednalo se o záměrný výběr daný ochotou respondentů se zúčastnit výzkumného šetření. V případě splnění kritérií výzkumu viz nezávislé proměnné, byl respondentovi předán dotazník v papírové podobě. Ve výjimečných případech byl respondent osloven, zda by mohl dotazník předat i svému rodiči či potomkovi.

Tuto klasickou variantu sběru dat jsme zvolili ze dvou důvodů. Respondenty jsme oslovovali v terénu, protože nebylo možné zvolit elektronickou formu dotazníku. Druhým důvodem byla jednotná administrativa sesbíraných dat a postup dle manuálu dotazníku životní spokojenosti.

Jak uvádí Miovský (2006) i přesto, že se nám výzkumná situace v mnoha případech může zdát jednoduchá, naskytá se během jejího průběhu mnoho etických otázek. Jedním z podstatných etických aspektů i u tohoto výzkumu byla důvěryhodnost výzkumníka. Vzhledem k tomu, že některé oblasti dotazníku obsahovaly citlivé údaje, byl tento aspekt velmi důležitý. Především z toho důvodu, aby odpovědi respondentů byly validní a přesné. Proto byli respondenti osloveni převážně osobně. Díky tomu, byla návratnost dotazníků téměř stoprocentní.

Za dalším důležité etické pravidlo považuje Miovský (2006) empatickou neutralitu. I to může mít vliv na získávání validních výzkumných dat. Ke všem respondentům bylo

přístupováno se zájmem a empatií. Všichni dotazovaní byli seznámeni s náplní a cílem diplomové práce, byly jim předány instrukce a zodpovězeny případné dotazy.

Součástí dotazníku byl písemný souhlas se zpracováním dat (viz Příloha č. 1). Ten nebylo v některých případech jednoduché získat, vzhledem k citlivosti poskytnutým údajům v dotazníku. Respondenti byli před jeho podepsáním upozorněni na to, že před zpracováním dat bude od dotazníků oddělen.

6 PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V následující části budou uvedeny výsledky výzkumného šetření prostřednictvím tabulek, grafů a jejich stručného popisu. O podrobném rozboru výsledků pojednává kapitola č. 7 Diskuze.

6.1 Hodnoty

Výzkumná otázka č. 1:

Jaké jsou tři nejvíce preferované instrumentální hodnoty v závislosti na věkové kategorii?

Instrumentální hodnoty – tři nejvíce preferované v závislosti na věku			
20 - 30 let			
		četnost	% četnost
První místo	citový	8	18,18%
	čestný	8	18,18%
Druhé místo	inteligentní	8	18,18%
	odpovědný	8	18,18%
Třetí místo	veselý	7	15,91%
45 - 65 let			
		četnost	% četnost
První místo	čestný	10	27,78%
Druhé místo	čestný	6	16,67%
	inteligentní	6	16,67%
Třetí místo	schopný	7	19,44%

Tab. č. 5 Tři nejvíce preferované instrumentální hodnoty v závislosti na věku

Z tabulky č. 5 je patrné, že mladší dospělí z hodnot instrumentálních preferujících na prvním místě citový a čestný (n=8). A na druhém místě inteligentní (n=8). Podobné preference měli i starší dospělí. Na prvním místě nejvíce volili čestný (n=10) a na druhém inteligentní (n=6). Rozdíl byl mezi dvěma skupinami na třetím místě. Mladší dospělí preferovali veselý (n=7) a starší dospělí schopný (n=7).

Výzkumná otázka č. 2:

Jaké jsou tři nejméně preferované instrumentální hodnoty v závislosti na věkové kategorii?

Instrumentální hodnoty – tři nejméně preferované v závislosti na věku			
20 - 30 let			
		četnost	% četnost
Třetí od konce	poslušný	8	18,18%
Předposlední	kontrolující se	8	18,18%
Poslední	poslušný	7	15,91%
	tvořivý	7	15,91%
45 - 65 let			
		četnost	% četnost
Třetí od konce	poslušný	8	22,22%
Předposlední	kontrolující se	7	19,44%
Poslední	odpouštějící	5	13,89%

Tab. č. 6 Tři nejméně preferované instrumentální hodnoty v závislosti na věku

Jak ukazuje tabulka č. 6 na třetím místě od konce, mladí dospělí nejčastěji uváděli poslušný (n=8). Na předposledním místě bylo kontrolující se (n=8). Stejně preference měli i starší dospělí. Rozdíl nastal mezi dvěma skupinami respondentů v hodnotách, které jsou nejméně důležité. Pro mladé dospělé není významnou hodnotou poslušnost (n=7) a tvořivost (n=7). Starší dospělí na poslední místo nejčastěji uváděli odpouštějící (n=5).

Výzkumná otázka č. 3:

Jaké jsou tři nejvíce preferované cílové hodnoty v závislosti na věkové kategorii?

Cílové hodnoty – tři nejvíce preferované v závislosti na věku			
20 - 30 let			
		četnost	% četnost
První místo	štěstí	16	36,36%
Druhé místo	vnitřní rovnováha	6	13,64%
Třetí místo	svoboda	6	13,64%
45 - 65 let			
		četnost	% četnost
První místo	bezpečí rodiny	12	33,33%
Druhé místo	štěstí	6	7,50%
Třetí místo	bezpečí rodiny	7	19,44%

Tab. č. 7 Tři nejvíce preferované cílové hodnoty v závislosti na věku

Nejčastěji preferovanou cílovou hodnotou u mladších dospělých je štěstí (n=16) na druhém místě se objevovala vnitřní rovnováha (n=6) a na třetím svoboda (n=6).

Naopak starší dospělí ve svém životě přikládali nejvyšší hodnotu bezpečí rodiny (n=12) a poté štěstí (n=6).

Výzkumná otázka č. 4:

Jaké jsou tři nejméně preferované cílové hodnoty v závislosti na věkové kategorii?

Cílové hodnoty – nejméně preferované v závislosti na věku			
20 - 30 let			
		četnost	% četnost
Třetí od konce	spasení	26	59,09%
Předposlední	národní bez- pečnost	11	25,00%
Poslední	sociální uznání	5	11,36%
45 - 65 let			
		četnost	% četnost
Třetí od konce	spasení	20	55,56%
Předposlední	národní bez- pečnost	6	16,67%
	spasení	6	16,67%
Poslední	potěšení	6	16,67%
	sociální uznání	6	16,67%

Tab. č.8 Tři nejméně preferované cílové hodnoty v závislosti na věku

Nejméně preferovanou hodnotou, jak je vidět v tabulce č. 5, bylo pro mladší dospělé na třetím místě od konce spasení (n=26). Na předposledním místě národní bezpečnost a spasení (n=6) a na posledním místě potěšení a sociální uznání (n=6). Pro starší dospělé tyto hodnoty hrají také velmi malou roli a řadili je na poslední místa.

Výzkumná otázka č. 5:

Jaké jsou tři nejvíce preferované instrumentální hodnoty v závislosti na pohlaví?

muži			
		četnost	% četnost
První místo	čestný	6	16,22%
Druhé místo	odpo- vědňý	4	10,81%
Třetí místo	schopný	7	18,92%

ženy			
		četnost	% četnost
První místo	čestný	12	27,91%
Druhé místo	odpo- vědňý	8	18,60%
Třetí místo	veselý	5	11,63%

Tab. č. 9 Tři nejvíce preferované instrumentální hodnoty v závislosti na pohlaví

Muži i ženy za nejdůležitější instrumentální hodnotu považují čestnost. Na druhé místo nejčastěji řadili odpovědný. Rozdíl mezi pohlavími je pouze na třetím místě, kdy muži upřednostňovali schopnost (n=7) a ženy veselost (n=5).

Výzkumná otázka č. 6:

Jaké jsou tři nejméně preferované instrumentální hodnoty v závislosti na pohlaví?

muži			
		četnost	% četnost
třetí od konce	poslušný	8	21,62%
předposlední	kontrolující se	5	13,51%
poslední	tvořivý	7	18,92%

ženy			
		četnost	% četnost
třetí od konce	poslušný	8	18,60%
předposlední	kontrolující se	10	23,26%
poslední	poslušný	8	18,60%

Tab. č. 10 Nejméně preferované instrumentální hodnoty v závislosti na pohlaví

Nejméně preferovanou instrumentální hodnotou u mužů byla tvořivost (n=7). Na předposlední místo řadili kontrolující se (n=5) a na třetí místo od konce řadili poslušný (n=8). Rozdíl mezi muži a ženami nastal pouze v hodnotě, kterou řadili na poslední místo. Pro muže není důležitá tvořivost (n=7) a pro ženy poslušnost (n=8).

Výzkumná otázka č. 7:

Jaké jsou tři nejvíce preferované cílové hodnoty v závislosti na pohlaví?

muži			
		četnost	% četnost
První místo	štěstí	11	29,73%
Druhé místo	štěstí	5	13,51%
	vnitřní rovnováha	5	13,51%
Třetí místo	pohodlný život	6	16,22%
	svoboda	6	16,22%

ženy			
		četnost	% četnost
První místo	bezpečí rodiny	14	32,56%
Druhé místo	štěstí	6	13,95%
	vnitřní rovnováha	6	13,95%
Třetí místo	bezpečí rodiny	7	16,28%

Tab. č. 11 Nejvíce preferované cílové hodnoty v závislosti na pohlaví

Muži nejčastěji řadili na první (n=11) a druhé místo štěstí (n=5). Na druhém místě se nejčastěji vyskytovala zároveň se štěstím i vnitřní rovnováha (n=5). Na třetí místě muži preferovali pohodlný život a svobodu (n=6). Na rozdíl od toho, pro ženy je nejdůležitější bezpečí rodiny (n=14), které řadili nejčastěji i na třetí místo (n=7).

Výzkumná otázka č. 8:

Jaké jsou tři nejméně preferované cílové hodnoty v závislosti na pohlaví?

muži			
		četnost	% četnost
třetí od konce	spasení	20	54,05%
předposlední	národní bezpečnost	11	29,73%
poslední	sociální uznání	6	16,22%
	svět míru	6	16,22%

ženy			
		čet- nost	% četnost
třetí od konce	spasení	26	60,47%
předposlední	spasení	7	16,28%
poslední	rovnost	8	18,60%

Tab. č. 12 Nejméně preferované cílové hodnoty v závislosti na pohlaví

Nejméně důležitou cílovou hodnotou je pro muže sociální uznání a svět míru (n=6). Na předposledním místě je pro ně národní bezpečnost (n=11) a na třetím místě od konce řadili převážně spasení (n=20). Spasení je i pro ženy jednou z nejméně preferovaných cílových hodnot. Nejčastěji je ženy řadily na třetí místo od konce (n=26) a na předposlední místo (n=7). Nejméně preferovanou cílovou hodnotou byla pro ženy rovnost (n=8).

6.2 Životní spokojenost

Nyní uvedeme odhad střední hodnoty a směrodatné odchylky v jednotlivých oblastech. Nejprve u celého souboru dohromady a následně zvlášť u mladších a starších dospělých.

Celý soubor:

	ZDR	FIN	ČAS	VLO	SEX	PŘA	BYD	CS
Střední hodnota	35,7	33,2	36,4	36,3	35,7	36,0	38,7	252,1
Směrodatná odchylka	6,3	9,4	7,5	5,8	7,4	5,2	5,9	31,8

Tab. č. 13 Střední hodnoty a směrodatné odchylky – celý soubor

Mladší dospělí:

	ZDR	FIN	ČAS	VLO	SEX	PŘA	BYD	CS
Střední hodnota	35,9	33,7	36,3	36,0	36,6	36,8	38,6	253,8
Směrodatná odchylka	6,0	9,4	8,1	6,5	6,2	5,1	5,6	34,6

Tab. č. 14 Střední hodnoty a směrodatné odchylky – mladší dospělí

Starší dospělí:

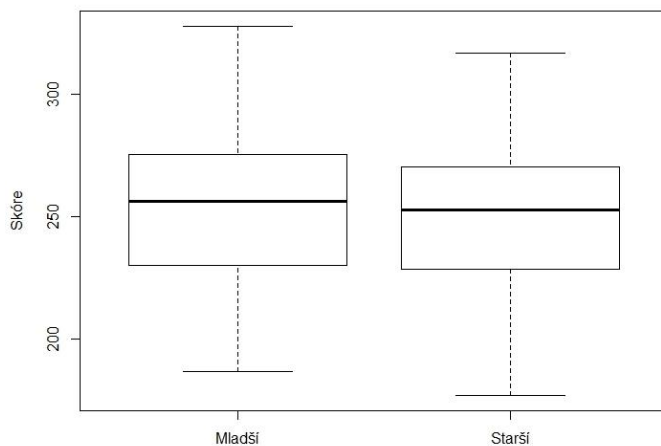
	ZDR	FIN	ČAS	VLO	SEX	PŘA	BYD	CS
Střední hodnota	35,6	32,7	36,6	36,6	34,9	35,1	38,9	250,4
Směrodatná odchylka	6,6	9,5	6,8	5,2	8,3	5,1	6,2	29,1

Tab. č. 15 Střední hodnoty a směrodatné odchylky – starší dospělí

Podívejme se nejprve na grafické porovnání jednotlivých oblastí životní spokojenosti u starší a mladší skupiny. Grafy 1 až 8 zachycují tzv. krabicové grafy, které znázorňují základní charakteristiky dosažených skóru. Odhady středních hodnot a směrodatných odchylek, které budou hrát stěžejní roli v následném testování, jsme již vypsali v Tabulce 15. Krabicové grafy tuto informaci doplňují o hodnotu mediánu, či mezikvartilového rozpětí. Vzhledem k vysloveným výzkumným hypotézám se zaměřujeme zejména na to, zda se dosažené skóry

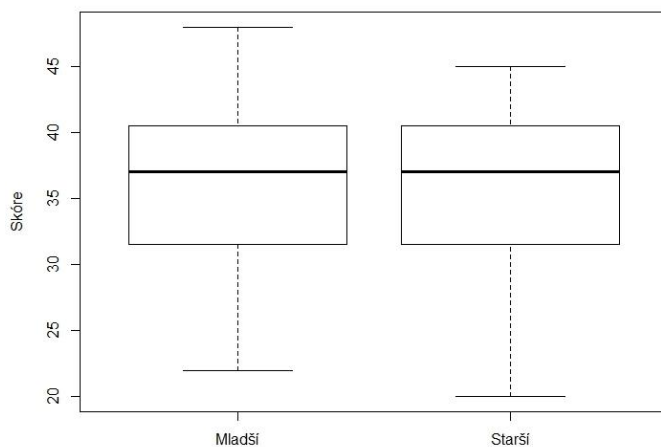
liší v závislosti na věkové skupině, což by se projevilo vzájemným posunutím příslušných krabicových grafů. Vzhledem k tomu, že se všechny dvojice grafů překrývají, významný rozdíl mezi věkovými skupinami neočekáváme. Výjimku představuje snad jen Graf 7 – Přátelé, známí a příbuzní kde se zdá, že mladší skupina dosahuje mírně vyššího skóre. Zda jsou tento a ostatní rozdíly statisticky významné ověříme pomocí příslušných dvouvýběrových testů.

H1: Celková životní spokojenost mladších dospělých je nižší než u starších dospělých.

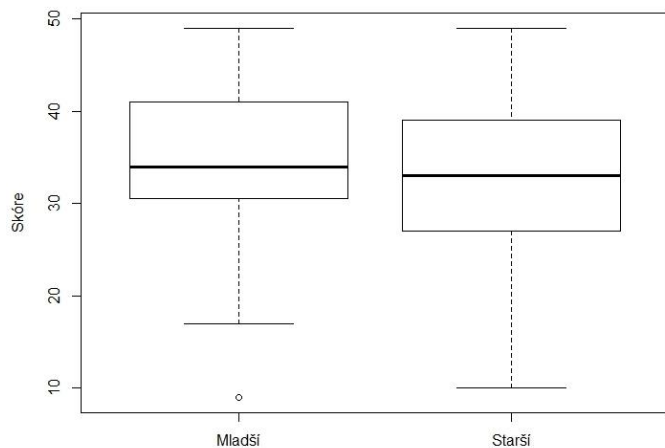
Graf č. 1 Celková životní spokojenost

H2: Spokojenost mladších dospělých v oblasti zdraví je vyšší než u starších dospělých.

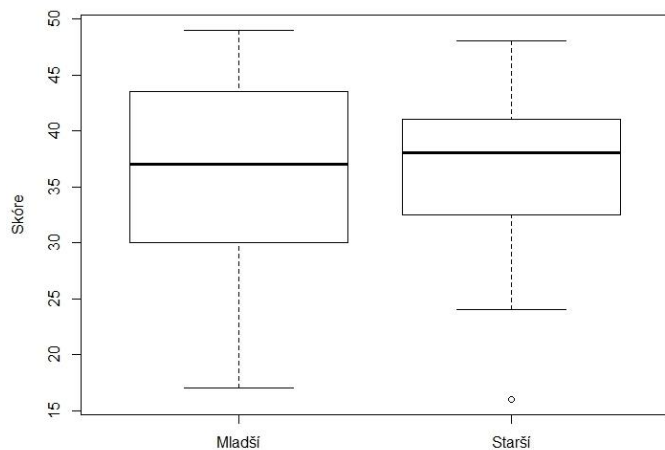
Graf č. 2 Zdraví

H3: Spokojenost mladších dospělých v oblasti finanční situace je nižší než u starších dospělých.

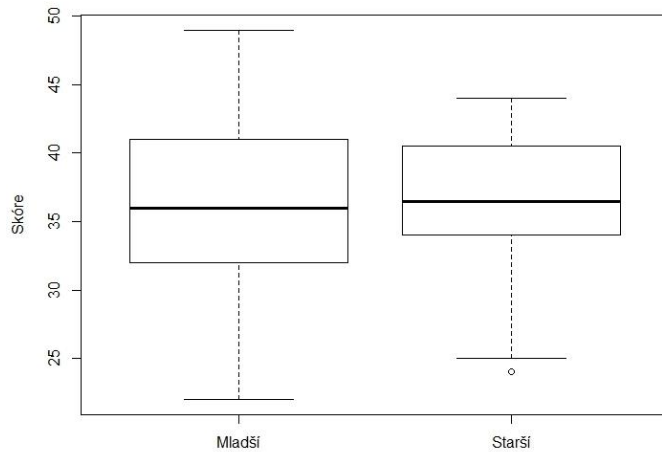
Graf č. 3 Finanční situace

H4: Spokojenost mladších dospělých v oblasti volného času je nižší než u starších dospělých.

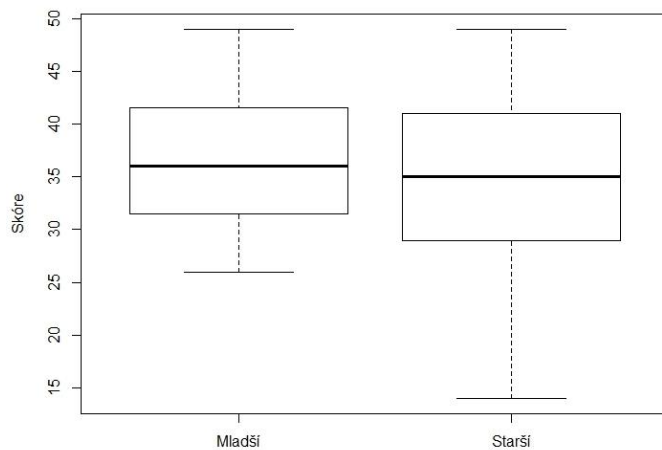
Graf č. 4 Volný čas

H5: Spokojenost mladších dospělých s vlastní osobou je vyšší než u starších dospělých.

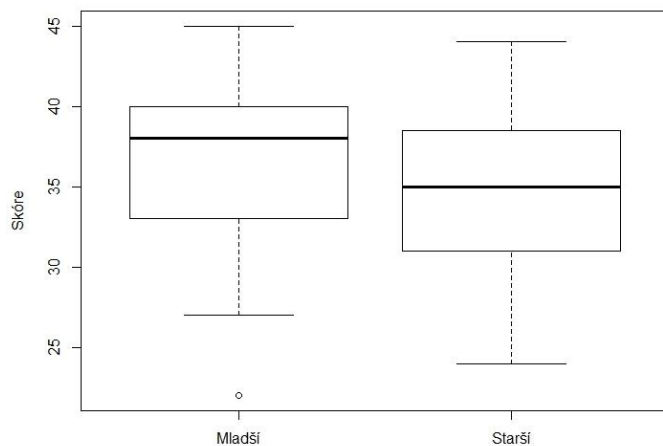
Graf č. 5 Vlastní osoba

H6: Spokojenost mladších dospělých se sexualitou je vyšší než u starších dospělých.

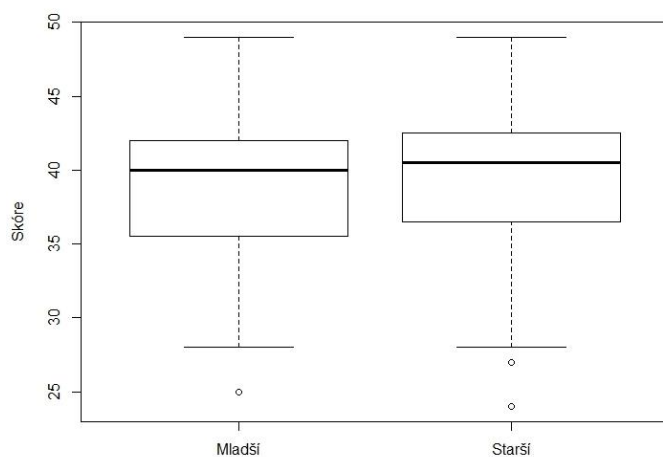
Graf č. 6 Sexualita

H7: Spokojenost mladších dospělých v oblasti přátel, známí a příbuzní je vyšší než u starších dospělých.

Graf č. 7 Přátelé, známí, příbuzní

H8: Spokojenost mladších dospělých s bydlením je nižší než u starších dospělých.

Graf č. 8 Bydlení

Před samotnou analýzou výzkumných hypotéz je nutné ověření předpokladu normality a shody rozptylů tak, abychom byli v případě každé z hypotéz schopni použít vždy ten nejvíce vhodný statistický test. Vzhledem k pouze podpůrnému charakteru těchto testů a z důvodů větší přehlednosti textu, uvádíme pouze celkové závěry, které z testů plynou, bez detailního přehledu dosažených hodnot testových statistik případně p-hodnot. Veškeré testování probíhalo na standardní hladině spolehlivosti $\alpha = 0,05$.

Prvním důležitých předpokladem je normalita skóre odpovídajících jednotlivým oblastem a věkovým skupinám. Tuto vlastnost jsme ověřovali pomocí Shapirova – Wilkova testu a bylo zjištěno, že u většiny testovaných skupin skóre není předpoklad normality porušen. Výjimku představují pouze skóre popisující vztah starší skupiny k Vlastní osobě a k Bydlení, v těchto dvou případech byla normalita porušena, což bude nutné následně zohlednit při ověření vlivu věkové skupiny u těchto dvou charakteristik.

Druhým předpokladem, jež je nutné ověřit ještě před samotnou analýzou výzkumných hypotéz, je shoda rozptylů skóre odpovídajících mladší resp. Starší skupině respondentů. Tento předpoklad byl ověřen pomocí F- testu a u všech oblastí se shodně ukázalo, že variabilitu skóre v mladší i starší skupině lze považovat za shodnou. Tato vlastnost se dala očekávat již na základě odhadů směrodatných odchylek, které se v jednotlivých věkových skupinách příliš nelišily, nebo také na základě krabicových grafů, jejichž šířka je vždy velmi podobná (pro mladší a starší skupinu), což svědčí o podobnosti délek mezikvartilového rozpětí, určité neparametrické obdoby rozptylu resp. Směrodatné odchylky.

Stěžejní část analýzy představuje porovnání skóre dosažených jednotlivými věkovými skupinami. Hypotézu o shodě skóre můžeme ověřit dvěma testy. U oblastí v nichž nebyl porušen předpoklad normality (ani shody rozptylů) hypotézu ověřujeme dvouvýběrových t-testem. Přesná statistická hypotéza zde zní H_0 : střední hodnoty skóre mladší a starší skupiny jsou v dané oblasti shodné. V případě vztahu k Vlastní osobě a k Bydlení, kde byl předpoklad normality porušen, jsme namísto t-testu použili neparametrický dvouvýběrový Wilcoxonův test. Statistická hypotéza se nyní mírně modifikuje na H_0 : mediány skóre mladší a starší skupiny jsou v dané oblasti shodné, namísto středních hodnot zde tedy pracujeme pouze s mediány rozdělení skóre. Výsledky testů jsou shrnuty v Tabulce 16, která vedle výčtu použitých testů obsahuje zejména dosažené p-hodnoty. Použití p-hodnot představuje univerzální reprezentaci výsledků testu, vedoucí ke snadnému rozhodnutí o zamítnutí nebo nezamítnutí statistické hypotézy. Ačkoliv bychom o hypotéze mohli

rozhodnout i na základě hodnoty testové statistiky, kterou bychom následně srovnali s kritickým oborem, rozhodli jsme se pro dle našeho názoru jednodušší reprezentaci pomocí p-hodnot. Zatímco kritický obor se mezi jednotlivými testy může (a bude) lišit, dosaženou hladinu testu vždy srovnáváme s předem stanovanou hladinou významnosti, v našem případě tedy 0,05. Pokud je p-hodnota větší než 0,05, testovanou hypotézu nelze zamítnout, což v našem případě znamená, že mezi skóry v jednotlivých věkových skupinách není statisticky významný rozdíl. Na druhou stranu v případě, kdy je získaná p-hodnota menší než 0,05, hypotézu zamítáme a mezi skupinami tak rozdíl je. Jak je ovšem vidět z Tabulky 16, všechny dosažené hladiny testu jsou výrazně vyšší než 0,05 a můžeme tedy říct, že **životní spokojenost se mezi věkovými skupinami významně neliší**, a to ani v jedné ze sledovaných oblastí.

Vlastnost	Použitý test	P-value	Výsledek
CS	T-test	0.63	Mezi věkovými skupinami není rozdíl
BYD	Wilcoxon	0.61	Mezi věkovými skupinami není rozdíl
ČAS	T-test	0.84	Mezi věkovými skupinami není rozdíl
FIN	T-test	0.64	Mezi věkovými skupinami není rozdíl
PŘA	T-test	0.14	Mezi věkovými skupinami není rozdíl
SEX	T-test	0.31	Mezi věkovými skupinami není rozdíl
VLO	Wilcoxon	0.64	Mezi věkovými skupinami není rozdíl
ZDR	T-test	0.82	Mezi věkovými skupinami není rozdíl

Tab. č. 16 Vyhodnocení Dotazníku životní spokojenosti

7 DISKUZE

Na základě dostupných informací z literatury lze předpokládat, že naplňování a realizace hodnot, které považujeme subjektivně za důležité, souvisí s pocitem životní spokojenosti. Zaměření praktické části této práce bylo na rozdílnost preferencí životních hodnot mezi mladšími a staršími dospělými. Druhá část výzkumu se věnovala zjišťování rozdílu v míře životní spokojenosti mezi stejnými proměnnými. Výzkumné šetření bylo uskutečněno prostřednictvím anonymního dotazníku, jehož součástí byl i Souhlas se zpracováním údajů, který byl od dotazníku oddělen před vyhodnocením sesbíraných dat.

Obecně se říká, a můžeme se s tímto faktem setkat i v literatuře (Fahrenberg a kol. 2001), že s rostoucím věkem míra životní spokojenosti narůstá. Vliv na ni mohou mít zároveň i preference hodnot jednotlivce a také to, zda se je daří člověku naplňovat. K výzkumu preferencí hodnot byl použit Rokeachův dotazník hierarchie hodnot a míru životní spokojenosti jsme měřili pomocí Dotazníku životní spokojenosti.

Nejprve bylo potřeba definovat mladší dospělé a starší dospělé. Rozdělení respondentů do věkových skupin bylo provedeno na základě literatury Langmeiera a Krejčířové (2006). Mladší dospělí jsou respondenti ve věku 20 – 30 let a starší dospělí ve věku 45 – 65 let. Výzkumu se zúčastnilo celkem 80 respondentů. Mladších dospělých bylo 44 a starších dospělých 36. Preference hodnot jsme porovnávali i v závislosti na pohlaví. Šetření se zúčastnilo 43 žen a 37 mužů.

Vzhledem k tomu, že k šetření byla využita kvantitativní metoda, konkrétně metoda dotazníku, lze předpokládat, že výsledky nemusí být do jisté míry zcela relevantní. Protože jsem se nemohla osobně setkat se všemi respondenty, mohlo dojít k nepochopení některých informací a otázek, které dotazník obsahoval. Zkreslenost výsledků, mohl zapříčinit i fakt, že výzkumný vzorek nebyl dostatečně velký. Do budoucna by bylo na místě, aby se šetření zúčastnilo více respondentů, kteří by zároveň pocházeli z různých vrstev společnosti. V tomto případě lze předpokládat i vyšší rozdílnost mezi dvěma věkovými skupinami.

V následující části se budeme věnovat tomu, jaké typy hodnot lidí preferují a zda existuje nějaký rozdíl mezi preferovanými hodnotami mezi mladými a staršími dospělými. Na stanovené výzkumné otázky jsme dokázali odpovědět na základě analýzy Rokeachova dotazníku hierarchie hodnot. Respondenti seřazovali instrumentální a cílové hodnoty vždy

od 1 do 18 (1=nejméně preferovaná, 18=nejvíce preferovaná). Data byla zpracována prostřednictvím kontingenčních tabulek.

Nyní bude pozornost věnována interpretaci zjištěných výsledků výzkumného šetření:

Výzkumná otázka č. 1:

Jaké jsou tři nejvíce preferované instrumentální hodnoty v závislosti na věkové kategorii?

Mladší respondenti přikládají větší důraz hodnotám citovým (n=8), což může souviset s nadměrným očekáváním a naivitou v mladším věku. Na rozdíl od toho starší dospělí preferují čestnost jednání (n=10). To může být zapříčiněno tím, že ve svém životě mají více zkušeností s lidmi a dokáží poctivé chování ocenit.

Druhý rozdíl nastal na třetím místě. Vzhledem k tomu, že mladší dospělí jsou více volnomyšlenkáři a upřednostňují ve svém volném čase zábavu, preferovali na třetí pozici veselost (n=7). Oproti tomu starší dospělí nejčastěji na třetí místo řadili schopnost (n=7), což považují za vlastnost, kterou lze ocenit, až když je jednotlivec zralejší než v mladším věku.

Výzkumná otázka č. 2:

Jaké jsou tři nejméně preferované instrumentální hodnoty v závislosti na věkové kategorii?

Výsledky v tomto šetření u předposledního a třetího místa od konce se shodovaly u obou dotazovaných skupin. Obě skupiny řadili na tyto pozice poslušný a kontrolující se.

Rozdíl nastal až na poslední příčce, kdy mladší dospělí na poslední místo umísťovali nejčastěji poslušný (n=7) a tvořivý (n=7) a starší dospělí odpouštějící (n=5). Tento rozdíl lze přisuzovat tomu, že starší dospělí na základě svých zkušeností nepřikládají mnohým událostem takový význam, jak by tomu bylo v mladším věku a není proto potřeba klást takový důraz na odpouštění.

Výzkumná otázka č. 3:

Jaké jsou tři nejvíce preferované cílové hodnoty v závislosti na věkové kategorii?

V této otázce došlo k výrazným rozdílům mezi preferencemi hodnot mladších a starších dospělých. Zatímco mladší dospělí preferují nejvíce štěstí (n=16), rovnováhu (n=6) a vnitřní svobodu (n=6), starším dospělým záleží v jejich životě nejvíce na bezpečí rodiny (n=12) a na štěstí (n=6).

Mladí dospělí staví na první místo volnost a osobní pohodu. Důvodem může být mimo jiné i to, že nemají tolik závazků jako starší dospělí a zároveň zde existuje mnoho možností, kterou cestou se mohou vydat. Založení rodiny oddalují a upřednostňují kariéru a cestování. Starší dospělí si jsou vědomi důležitosti významu rodiny pro společnost a určitý vliv může mít i fakt, že v jejich mladém věku nebyly možnosti srovnatelné s dnešní dobou.

Výzkumná otázka č. 4:

Jaké jsou tři nejméně preferované cílové hodnoty závislosti na věkové kategorii?

Tři nejméně preferované hodnoty byly v obou dotazovaných skupinách totožné, tedy spasení, národní bezpečnost a sociální uznání. Zde lze považovat za zajímavé, že starší dospělí nepreferují národní bezpečnost, i když v minulosti byli svědky událostí omezujících svobodné fungování státu. U mladších dospělých si lze toto vysvětlit jejich nízkým věkem, tudíž tyto události nezažili na vlastní kůži. Mladší dospělí ani starší dospělí nepreferovali spasení, tento fakt lze vysvětlit tak, že v dnešní době již společnost víře nepřikládá takový význam, jako v minulosti.

Práce se věnuje především srovnání respondentů dvou věkových kategorií, ale považovala jsem za zajímavé i srovnání preferencí hodnot mezi pohlavími. Došla jsem však k závěru, že rozdíly nebyly tak markantní, jak jsem očekávala.

Výzkumná otázka č. 5:

Jaké jsou tři nejvíce preferované instrumentální hodnoty v závislosti na pohlaví?

Preference instrumentálních hodnot mezi muži a ženy jsou téměř identické. Na první příčky radili čestnost a odpovědnost. Lišila se pouze hodnota na třetím místě. Ženy považovaly za podstatnější schopnost (n=7) a muži veselost (n=5).

Výzkumná otázka č. 6:

Jaké jsou tři nejméně preferované instrumentální hodnoty v závislosti na pohlaví?

V tomto případě jsem zaznamenala téměř shodné výsledky u tří nejméně preferovaných instrumentálních hodnot. Rozdíl v preferencích nastal pouze na posledním místě. Muži upřednostňovali tvořivost (n=7) a ženy poslušnost (n=8). Na třetí místo a poslední místo od konce řadily obě skupiny pohlaví poslušnost a sebekontrolu.

Výzkumná otázka č. 7:**Jaké jsou tři nejvíce preferované cílové hodnoty v závislosti na pohlaví?**

Tato otázka přinesla asi nejzajímavější výsledky. Muži přikládali velký význam pohodlnému životu a svobodě (n=6), kdežto ženám nejvíce záleželo na bezpečí rodiny (n=14). Zde je nejvíce vidět patrný rozdíl mezi rolemi, které v rodině zastává matka a otec. Matka se vždy starala o rodinu a tento model je zažitý dodnes. Lze z toho také vyvodit to, že na základě těchto výsledků se podařily potvrdit zažité stereotypy ve společnosti.

Výzkumná otázka č. 8:**Jaké jsou tři nejméně preferované cílové hodnoty v závislosti na pohlaví?**

Ačkoliv ženy i muži shodně nepovažovali spasení jako důležitou cílovou hodnotu, jisté rozdíly jsme mohli pozorovat na dalších příčkách, kdy muži neshledávali za podstatné sociální uznání a světový mír (n=6), kdežto ženy nepreferovaly rovnost (n=8). Jak již bylo výše zmíněno, víra v dnešní době nezastává tak významnou roli v životě lidí. Zajímavé je, že muži uváděli na poslední příčce sociální uznání, i když v běžném životě jsou známi pro vyšší míru egoismu, než ženy. Neméně zajímavé je umístění rovnosti na poslední příčce u žen, kdy v dnešní době lze vnímat velké snahy o zrovnoprávnění žen a mužů.

Ve svém výzkumu vycházeli z typologie hodnot od Roekache i Řehan a Cakirpaloglu (2000). Na základě jejich výzkumného šetření zjistili, že mladí dospělí upřednostňují hodnoty jako svoboda, zralá láska, štěstí, mír ve světě a vnitřní harmonie. Mezi nejméně preferované hodnoty řadí poslušnost, fantazii a spásu duše (Dvořáková, 2008). Výzkumem hodnot se zabývá i Prudký (2009). Jako příklad uvádí preference starších dospělých, kteří upřednostňují rodinu, zodpovědnost a stabilitu. Lze tedy konstatovat, že výsledky výzkumu, provedeného v rámci této diplomové práce, jsou téměř shodné s výsledky výše uvedených výzkumných šetření.

V další části výzkumu jsme se věnovali rozdílům v míře životní spokojenosti v závislosti na věku. Dotazník životní spokojenosti se dělí na několik oblastí: „Zdraví (ZDR), Práce a zaměstnání (PAZ), Finanční situace (FIN), Volný čas (VLC), Manželství a partnerství (MAN), Vztah k vlastním dětem (DET), Vlastní osoba (VLO), Sexualita (SEX), Přátelé, známí, příbuzní (PZP) a Bydlení (BYD)“. Každá oblast je zároveň jednou škálou (Fahrenberg a kol., 2011, s. 60-63). Záměrně jsou vynechány oblasti PAZ, MAN, DET vzhledem k často chybějícím datům. Proto nejsou zpravidla tyto škály do výpočtu celkové

životní spokojenosti zahrnovány. Data byla zpracována pomocí programu R Core team (2016). Díky statistickému vyhodnocení výsledků byly všechny hypotézy vyvráceny.

Základním zjištěním našeho výzkumu bylo, že míra životní spokojenosti mladších dospělých je srovnatelná s mírou životní spokojenosti se staršími dospělými. Větší rozdíl byl zaznamenán v oblasti Přátelé, známí a příbuzný, ale i tak nebylo možné hypotézu potvrdit. Výsledky mě překvapily. Předpokládala jsem, že rozdíly mezi dvěma věkovými skupinami budou mnohem větší, než se potvrdilo díky vyhodnocení výzkumného šetření.

Měla jsem za to, že mladší dospělí v dnešní době nejsou spokojeni právě proto, že mají nepřehledné množství možností, se kterými se neumějí vypořádat. Největší problém vidím v rozhodování se. Díky tomuto výzkumu jsem však došla k závěru, kdy se tato myšlenka nepotvrdila a mladší dospělí jsou spokojeni podobně v daných oblastech, jako starší dospělí. Věk tedy dle výsledků tohoto výzkumného šetření nehraje v míře životní spokojenosti významnou roli.

Podobné výsledky, kdy nebyla potvrzena závislost věku v souvislosti s mírou životní spokojenosti, byly zaznamenány i v dalších provedených výzkumech. Iwatsubo (1996) provedl výzkumné šetření, jehož výsledek neprokázal signifikantní rozdíly mezi věkovými skupinami, ani u mužů a žen. Ke stejnému závěru došel i Judge, Bouidreau a Bretz (1994). Dle jejich výzkumu, kterého se účastnilo 1062 zaměstnanců na vedoucích pozicích, nebyla souvislost s věkem prokázána. Je však důležité zmínit, že výzkum, který byl proveden Herschbachem (1999), závislost životní spokojenosti na věku naopak potvrdil. U respondentů ve věku 51-60, 61-70 a > 70 let, byl zaznamenán souvislý úbytek spokojenosti s přibývajícím věkem. Životní spokojenost je doposud častým předmětem výzkumných šetření a výsledky jsou různorodé. Stále není přesně stanoveno, co míru životní spokojenosti může ovlivňovat (Fahrenberger a kol., 2001).

Proto také předpokládám, že uvedené závěry vyžadují další zkoumání a bylo by zajímavé srovnat tyto dvě věkové kategorie např. v rámci jiných národností nebo náboženství. Zároveň pro mě informace získané při této práci byly přínosem a obohacením i do běžného života.

ZÁVĚR

Diplomová práce je zaměřena na problematiku hodnot a životní spokojenosti. Jsou to témata, která se prolínají životem každého z nás. Cílem této práce bylo zjistit, zda existuje rozdíl mezi preferencemi hodnot a míře životní spokojenosti mezi mladšími a staršími dospělými.

Teoretická část této práce je rozdělena na dvě části. První část věnuje hodnotám. Pojednává o problematice vymezení tohoto pojmu, klasifikaci hodnot, popisuje jejich funkci a nakonec jsou zde uvedeny teorie věnující se tomuto tématu. Druhá část se zabývá životní spokojeností. Stejně jako u hodnot, se na začátku věnujeme životní spokojenosti a problematice přesného definování tohoto termínu. Vzhledem k častému zaměňování tohoto pojmu s jinými, je zde uvedeno několik souvisejících termínů a jejich popis. Na závěr teoretické části jsou popsány zdroje životní spokojenosti.

Stěžejním cílem této práce, jak již bylo uvedeno, bylo zjištění rozdílů mezi preferencemi hodnot a mírou životní spokojenosti mezi mladšími a staršími dospělými. K výzkumnému šetření byla použita dotazníková metoda. Preference hodnot byly zjišťovány prostřednictvím Rokeachova dotazníku hierarchie hodnot a míru životní spokojenosti jsme zjišťovali pomocí Fahrenbergerova Dotazníku životní spokojenosti.

Na základě provedeného výzkumu jsme došli k závěru, že v preferencích hodnot byly rozdíly pouze nepatrné. Podobný výsledek vyšel i v porovnání míry životní spokojenosti, kdy mezi mladšími a staršími dospělými nebyl razantní rozdíl.

Závěrem bych chtěla sdělit myšlenku, ke které jsem došla po dopsání této práce. Nezáleží na tom, kolik kdo má finančních prostředků, v jakém bytě bydlí, kolik má přátel a známých. Je to především o tom, naučit se pochopit sám sebe, dokázat si své jednání odůvodnit a nalézt v tom co děláme smysl. Teprve poté můžeme být šťastní a prožít svůj život naplno.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BLATNÝ, Marek, Jaroslava DOSEDLOVÁ, Vladimír KEBZA a Iva ŠOLCOVÁ. *Psychosociální souvislosti osobní pohody*. Brno: Vydavatelství MSD, 2005. 109 s. Masarykova univerzita, svazek č. 1. ISBN 80-86633-35-7.
- BLATNÝ, Marek. *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné přístupy*. Praha: Grada, 2010. ISBN 9788024734347.
- CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Psychologie hodnot. 2., dopl. a přeprac. vyd.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2295-4.
- CSÍKSZENTMIHÁLYI, Mihály. *Flow: o štěstí a smyslu života*. Přeložila Eva HAUSEROVÁ. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0918-8.
- ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. Brno: Doplněk, 1997. ISBN 80-85765--70-5.
- DOBROVOLSKÁ, D., DUBLINSKÝ, J. *Hodnotová orientace vysokoškoláka z hlediska současné koncepce hodnot*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1981.
- DVOŘÁKOVÁ, Jana. *Morální usuzování: vliv hodnot, osobnosti a morální identity*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4751-8.
- FAHRENBERG, J., MYRTEK, M., SCHUMACHER, J., BRAHLER, E. *Dotazník životní spokojenosti*. Překlad a úprava K. Rodná, T. Rodný Praha: Testcentrum. 2001.
- FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 2. Přeložil Petr BAKALÁŘ. Praha: Portál, 2010, 255 s. ISBN 978-80-7367-815-9.
- FRANKL, Viktor Emil a Elisabeth S. LUKAS. *Vůle ke smyslu: vybrané přednášky o logoterapii*. [3. vyd.]. Brno: Cesta, 2006. ISBN 80-7295-084-3.
- HNILICA, Karel. *Vliv pracovního stresu a životních událostí na spokojenost se životem*. Praha: Československá psychologie. 2004, 48(3), 193-202.
- HOMOLA, Miloslav. *Motivace lidského chování. 2. vyd.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. ISBN 14-478-77.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007, 265 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.
- KEBZA, Vladimír a Iva ŠOLCOVÁ. *Well-being jako psychologický a zároveň mezioborově založený pojem*. Praha: Československá psychologie, 2003, 47(4). 333-345.

- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Pozitivní psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-726-8.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie moudrosti a dobrého života*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2362-4.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie pocitů štěstí: současný stav poznání*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 9788024744360.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1370-5.
- KŘEMÉNKOVÁ, Lucie, 2015. Osobní hodnoty a hodnotové systémy studentů a pracovníků humanitního zaměření. In: *Psychologie a její kontexty*[online]. [cit. 2017-11-16]. Dostupné z: http://psychkont.osu.cz/fulltext/2015/Kremenkova_2015_2.pdf
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.
- PAULÍK, Karel. *Psychologie lidské odolnosti*. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2959-6.
- PRUDKÝ, Libor. *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009. Novověk. ISBN 978-80-200-1751-2.
- PRUDKÝ, Libor, Michaela ŠMÍDOVÁ a Kateřina VOJTÍŠKOVÁ. *Periferie, kraje, hodnoty: možnosti periferních krajů na cestě za dobrými hodnotami*. Brno: CDK, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016. Sociologická řada. ISBN 978-80-7325-414-8.
- PRUDKÝ, Libor. *Studie o hodnotách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 9788073802660.
- ŘEHAN, V., CAKIRPALOGLU, P. Sociální status a hodnotová orientace mladé generace. *Československá psychologie*, 2000, roč. 44, č. 3, s. 202-215. ISSN 0009-062X.
- SEKERA, Julius. *Hodnotová orientace a mezilidské vztahy v pedagogických sborech*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1994. ISBN 8070420723.
- SLEZÁČKOVÁ, Alena. (2010). *Pozitivní psychologie – věda nejen o štěstí*. E-psychologie [online], 4 (3), 55-69 [cit. 6. 11. 2017]. Dostupný z www.https://e-psycholog.eu/pdf/slezackova.pdf. ISSN 1802-8853.
- SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal, 2002. ISBN 8085947811.

- SPAEMANN, Robert. *Šťěstí a vůle k dobru: (pokus o etiku)*. Praha: Oikoymenh, 1998. ISBN 80-86005-70-4.
- SVOBODA, Mojmir a Pavel HUMPOLÍČEK, ŠNOREK, Václav, ed. *Psychodiagnostika dospělých*. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026203636.
- VELEHRADSKÝ, Antonín. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. Praha: Svoboda, 1978. Sociologická knižnice. ISBN 25-129-78.

Zahraniční literatura

- BAUMEISTER, Roy. F. *Meaning of life*. New York: Guilford Press, 1991. ISBN 978-0898625318.
- BECKER, P. Teoretische Grundlagen. In: ABELE, A., BECKER, P. (Hrsg.). *Wohlbefinden*. Weinheim: Juventa, 1991. ISBN 3779908239.
- BROŽÍK, Vladimír. *Hodnoty, normy a projekty světa*. Bratislava: Epocha, 1969. ISBN 75-095-69.
- BROŽÍK, Vladimír. *O hodnotách a ľud'och*. Polianka: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, 2006, 177 s. ISBN 8080509581.
- CAILLOIS, Roger a Meyer BARASH. *Man, play, and games*. Urbana: University of Illinois Press, 2001. ISBN 0-252-07033-x.
- SAINT-EXUPÉRY, Antoine. *Malý princ*. Praha: Fortuna Libri. 2015. ISBN 978-7321-931-4.
- FORGAS, Joseph P., Kipling D. WILLIAMS a Ladd WHEELER. *The social mind: cognitive and motivational aspects of interpersonal behavior*. New York: Cambridge University Press, 2001. ISBN 9780521770927.
- HOFSTEDE, Geert H. *Culture's consequences: international differences in work-related values*. Abridged. Beverly Hills: Sage Publications, c1984. ISBN 0-8039-1306-0.
- KOZIELECKI, Józef. *Koncepcje psychologiczne człowieka*. Wyd. 8. Warszawa: Wydaw. Akademickie "Żak", 1998. ISBN 8386770473.
- PRUŽINSKÁ, Jana, *Psychológia osobnosti*. Bratislava: Občianské združenie Sociálna práca, 2005. ISBN 80-89185-05-3.
- R CORE TEAM (2016). R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria URL: <http://www.R-project.org/>

- REKER, G. T., WONG, P. T. P. *Aging as an individual process: Toward a theory of personal meaning*. In J. E. Birren & V. L. Bengston (Eds.), *Emergent theories of aging* (pp. 214–246). New York: Springer, 1988.
- ROKEACH, Milton. *Beliefs, attitudes, and values: a theory of organization and change*. [1st ed.]. San Francisco: Jossey-Bass, 1976. ISBN 087589013X.
- ROKEACH, Milton. *The nature of human values*. New York: Free press, 1973. ISBN 978-0743-214-568.
- ROT, Nikola. *Socijalna psihologija*. Beograd: Závod za udžbenike, 1968. ISBN 8600262016515.
- ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *Measuring value orientations with the use of S. H. Schwartz's value portraits*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005. ISBN 8073300710.
- SCHWARTZ, S. H. *Universals in the content and structure of values: Theory and empiriccal tests in 20 countries*. San Diego: Academic Press, 1992.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 Logogram struktury motivace

Obrázek č. 2 Teoretický model vztahů mezi deseti motivačními typy hodnot

SEZNAM TABULEK

Tab. č. 1 Schéma diferencí souvisejících s rozdělením hodnot na chtěné („desired“) a vyžadované („desirable“)

Tab. č. 2 Věk a pohlaví respondentů

Tab. č. 3 Dosažené vzdělání mladších dospělých

Tab. č. 4 Dosažené vzdělání starších dospělých

Tab. č. 5 Tři nejvíce preferované instrumentální hodnoty v závislosti na věku

Tab. č. 6 Tři nejméně preferované instrumentální hodnoty v závislosti na věku

Tab. č. 7 Tři nejvíce preferované cílové hodnoty v závislosti na věku

Tab. č. 8 Tři nejméně preferované cílové hodnoty v závislosti na věku

Tab. č. 9 Tři nejvíce preferované instrumentální hodnoty v závislosti na pohlaví

Tab. č. 10 Tři nejméně preferované instrumentální hodnoty v závislosti na pohlaví

Tab. č. 11 Tři nejvíce preferované cílové hodnoty v závislosti na pohlaví

Tab. č. 12 Tři nejméně preferované cílové hodnoty v závislosti na pohlaví

Tab. č. 13 Střední hodnoty a směrodatné odchylky – celý soubor

Tab. č. 14 Střední hodnoty a směrodatné odchylky – mladší dospělí

Tab. č. 15 Střední hodnoty a směrodatné odchylky – starší dospělí

Tab. č. 16 Vyhodnocení Dotazníku životní spokojenosti

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 Celková životní spokojenost

Graf č. 2 Zdraví

Graf č. 3 Finanční situace

Graf č. 4 Volný čas

Graf č. 5 Vlastní osoba

Graf č. 6 Sexualita

Graf č. 7 Přátelé, známí, příbuzní

Graf č. 8 Bydlení

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Souhlas se zpracováním údajů

Příloha č. 2 Dotazník hierarchie hodnot

Příloha č. 3 Dotazník životní spokojenosti

PŘÍLOHA P I: SOUHLAS SE ZPRACOVÁNÍM ÚDAJŮ

VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Dobrý den,

jsem studentkou 2. ročníku navazujícího magisterského studia oboru Pedagogika – sociální práce na Univerzitě Palackého v Olomouci. Téma mé diplomové práce je „Hodnoty a životní spokojenost“. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění následujícího dotazníku, který je zcela anonymní. Proším Vás o jeho pravdivé a pečlivé vyplnění. Získané informace budou použity pro vědecké účely. V případě, že byste chtěli znát výsledky šetření, kontaktujte mě na emailové adrese luciezatloukalova@centrum.cz.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

Lucie Zatloukalová

- 1) Pohlaví:
 Žena Muž
- 2) Věk: _____
- 3) Pracovní zařazení:
 Student Invalidní důchod
 Zaměstnaný Rodičovská dovolená
 Nezaměstnaný
- 4) Nejvyšší dosažené vzdělání:
 Základní
 Střední bez maturity s výučním listem
 Střední s maturitou
 Vyšší odborné
 Vysokoškolské bakalářské
 Vysokoškolské magisterské
 Vysokoškolské doktorské

Svým podpisem¹ stvrzuji, že se výzkumného šetření účastním dobrovolně. Byl/a jsem poučen/a o etických principech výzkumu a seznámen/a se způsobem zpracování získaných informací, stejně jako s možností ukončit spolupráci na výzkumném šetření v jakémkoliv jeho fázi. Výzkumné šetření je realizováno ve všech jeho částech anonymně.

V dne.....

.....
Podpis

¹ Podpis je nutnou součástí výzkumného šetření a nebude nikde nikým zveřejňován. Tato část bude v místech čerchování ještě před zpracováním dat odtržena a bude tak dodržena anonymita respondentů.

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK HIERARCHIE HODNOT

DOTAZNÍK HODNOT

Problémejte si následující dva seznamy hodnot a určete pořadí instrumentálních hodnot podle důležitosti, kterou pro Vás jednotlivé hodnoty mají (1 = nejdůležitější 18 = nejméně důležitý).
Totéž proveďte s cílovými hodnotami.

INSTRUMENTÁLNÍ HODNOTY

POŘADÍ

- _____ ambiciózní (pracovitý, usilovný)
- _____ velkomyšlný (tolerantní)
- _____ schopný (kompetentní, efektivní)
- _____ veselý (dobromyslný, vtipný)
- _____ pořádný (uklizený, čistý)
- _____ odvážný (stojí za svým přesvědčením)
- _____ odpovědnější (omilovavější ostatní)
- _____ užitečný (pracující pro blaho ostatních)
- _____ čestný (upřímný, spolehlivý)
- _____ tvořivý (zručnější, kreativní)
- _____ nezávislý (samostatný)
- _____ inteligentní (chytř, chápavý)
- _____ logický (soustavný, racionální)
- _____ citový (nabíjí, citlivý)
- _____ poslušný (plácí povinnost)
- _____ ztvrdlý (dobře vyhovavý)
- _____ odpovědný (spolehlivý)
- _____ kontrolující se (sebekritický)

CÍLOVÉ HODNOTY

POŘADÍ

- _____ pohodlný život (příjemný život)
- _____ vzrušující život (střemhlaví, aktivní)
- _____ smysl pro užitečnost (dlouhodobé poučení)
- _____ svět míru (bez války a konfliktů)
- _____ své krásy (příroda a umění)
- _____ rovnost (bratřství, spravedlnost)
- _____ bezpečí rodiny (péče o blízké)
- _____ svoboda (nezávislost)
- _____ šéři (spokojenost)
- _____ vnější rovnováha (bez vnitřních konfliktů)
- _____ zralá láska (sexuální i duševní)
- _____ národní bezpečnost (zajištění před napadením)
- _____ pojetí (radostný život plný zájmy)
- _____ spáson (věčný život, víra, spřímaná, nenáboženské pojetí)
- _____ vlastní poznání (sebeocena)
- _____ sociální uznání (láta, obdiv)
- _____ přátelství (blízký vztah)
- _____ mocnost (zralé porozumění životu)

PŘÍLOHA P III: DOTAZNÍK ŽIVOTNÍ SPOKOJENOSTI DOTAZNÍK

Dotazník životní spokojenosti

J. Fahrenberg, M. Myrtek, J. Schumacher, E. Brähler

Zaškrtněte prosím u každého z tvrzení na následujících stranách vždy to číslo, které nejvíce odpovídá vaší spokojenosti ve vztahu k danému tvrzení.

Příklad:	①	②	③	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤	⑥	⑦
	velmi nespokojen(a)	nespokojen(a)	spíše nespokojen(a)		spíše spokojen(a)	spokojen(a)	velmi spokojen(a)
S počasím jsem ...				X			

Pokud tedy – jako v tomto případě – nejste s počasím ani spokojen(a), ani nespokojen(a), zaškrtněte prosím ④. U každého tvrzení zaškrťávejte prosím pouze jedno políčko.

ZDRAVÍ	①	②	③	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤	⑥	⑦
	velmi nespokojen(a)	nespokojen(a)	spíše nespokojen(a)		spíše spokojen(a)	spokojen(a)	velmi spokojen(a)
Se svým tělesným zdravotním stavem jsem...							
Se svou duševní kondicí jsem...							
Se svou tělesnou kondicí jsem...							
Se svou duševní výkonností jsem...							
Se svou obranyschopností proti nemoci jsem...							
Když myslím na to, jak často mám bolesti, jsem...							
Když myslím na to, jak často jsem až dosud byl(a) nemocný(á), jsem ...							

PRÁCE A ZAMĚSTNÁNÍ (osoby v důchodu: hodnotěte prosím své bývalé zaměstnání)	①	②	③	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤	⑥	⑦
	velmi nespokojen(a)	nespokojen(a)	spíše nespokojen(a)		spíše spokojen(a)	spokojen(a)	velmi spokojen(a)
Se svým postavením na pracovišti jsem...							
Když myslím na to, jak jistá je moje budoucnost v zaměstnání, jsem...							
S úspěchy, které mám v zaměstnání, jsem...							
S možnostmi postupu, které mám na svém pracovišti, jsem...							
S atmosférou na pracovišti jsem...							
Co se týká mých pracovních povinností a zátěže, jsem...							
S pestrostí, kterou mi nabízí mé zaměstnání, jsem...							

FINANČNÍ SITUACE	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
Se svým příjmem / platem jsem...							
S tím, co vlastním, jsem...							
Se svým životním standardem jsem...							
S hmotným zajištěním své existence jsem...							
Se svými budoucími možnostmi výdělku jsem...							
S možnostmi, které mohu vzhledem ke své finanční situaci nabídnout své rodině, jsem...							
Se svým budoucím očekávaným (finančním) zajištěním ve stáří jsem...							

VOLNÝ ČAS	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
S délkou své každoroční dovolené jsem...							
S množstvím svého volného času po práci a o víkendech jsem...							
S kvalitou odpočinku, který mi přináší dovolená, jsem...							
S kvalitou odpočinku, který mi přináší volný čas po práci a víkendy, jsem...							
S množstvím času, který mám k dispozici pro své koníčky, jsem...							
S časem, který mohu věnovat blízkým osobám, jsem...							
S pestrostí svého volného času jsem...							

MANŽELSTVÍ A PARTNERSTVÍ (Vyplňte prosím pouze pokud máte stálého partnera / partnerku)	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
S požadavky, které na mne klade mé manželství / partnerství, jsem...							
S našimi společnými aktivitami jsem...							
S upřímností a otevřeností svého partnera / partnerky jsem...							
S pochopením, které má pro mne můj partner / partnerka, jsem...							
S něžností a náklonností, kterou mi můj partner / partnerka projevuje, jsem...							
S bezpečím, které mi poskytuje můj partner / partnerka, jsem...							
S ochotou pomoci, kterou mi projevuje můj partner / partnerka, jsem...							

VZTAH K VLASTNÍM DĚTEM (Vyplňte pouze pokud máte vlastní děti)	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
Když myslím na to, jak s dětmi vzájemně vycházíme, jsem...							
Když myslím na úspěchy svých dětí ve škole a zaměstnání, jsem...							
Když myslím na to, kolik radosti mám ze svých dětí, jsem...							
Když myslím na námahu a výdaje, které mě mé děti stály, jsem...							
S vlivem, který mám na své děti, jsem...							
S uznáním, kterého se mi od mých dětí dostává, jsem...							
S našimi společnými aktivitami jsem...							

VLASTNÍ OSOBA	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
Se svými schopnostmi a dovednostmi jsem...							
Se způsobem, jak jsem až doposud žil, jsem...							
Se svým vnějším vzhledem jsem...							
Se svým sebevědomím a sebejistotou jsem...							
Se svým charakterem (povahou) jsem...							
Se svou vitalitou (tzn. s radostí ze života a životní energií) jsem...							
Když myslím na to, jak vycházím s ostatními lidmi, jsem...							

SEXUALITA	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
Se svou tělesnou přitažlivostí jsem...							
Se svou sexuální výkonností jsem...							
S četností svých sexuálních kontaktů jsem...							
S tím, jak často se mi můj partner / má partnerka tělesně věnuje (dotýká se mne, hladí mne), jsem...							
Se svými sexuálními reakcemi jsem...							
Když myslím na to, jak otevřeně mohu mluvit o sexuální oblasti, jsem...							
Když myslím na to, jak se k sobě s partnerem v sexualitě hodíme, jsem...							

PŘÁTELÉ, ZNÁMÍ A PŘÍBUZNÍ	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
Když myslím na okruh svých přátel a známých, jsem...							
S kontaktem se svými příbuznými jsem...							
S kontaktem se svými sousedy jsem...							
S pomocí a podporou, kterou mi poskytují přátelé a známí, jsem...							
Se svými veřejnými a spolkovými aktivitami jsem...							
Se svou společenskou angažovaností jsem...							
Když myslím na to, jak často se dostanu mezi lidi, jsem...							

BYDLENÍ	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
S velikostí svého bytu jsem...							
Se stavem svého bytu jsem...							
S výdaji za svůj byt (nájem, příp. splátky) jsem...							
S polohou svého bytu jsem...							
S dosažitelností dopravních prostředků jsem...							
Když myslím na míru zátěže hlukem, jsem ve svém bytě...							
Se standardem svého bytu jsem...							

Odpovězte, prosím, na následující otázky tak, že zaškrtnete hodící se odpověď.

Pohlaví: muž žena

Věk: let

Dosažené vzdělání:

- nedokončené základní vzdělání
 základní
 vyučen bez maturity
 vyučen s maturitou
 ukončené středoškolské vzdělání
 ukončené vysokoškolské vzdělání

Rodinný stav:

- ženatý / vdaná
 svobodný(á)
 vdovec / vdova
 rozvedený(á)

Domácnost:

- žiji sám / sama
 žiji s partnerem / partnerkou

Jste zaměstnaný(á)?

- ano
 ano, ve vlastní firmě
 v domácnosti

– anebo jste:

- žák / žákyně
 student / studentka
 v učení
 v důchodu
 nezaměstnaný(á)

Zaměstnaní:

Děkujeme za vaši spolupráci.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá problematikou hodnot a životní spokojenosti. Cílem je zjistit rozdíl preferencí hodnot a míry životní spokojenosti mezi mladšími a staršími dospělými. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. První polovina teoretické části se věnuje hodnotám. Vymezení pojmu, klasifikaci, teoriím a funkcím. Druhá polovina popisuje životní spokojenost, pojmy, které s ní úzce souvisí a její zdroje. Praktická část je zaměřena na rozbor dat, získaných dotazníkovou metodou. Pro výzkum preferencí hodnot byl použit Rokeachův dotazník hierarchie hodnot a pro zjištění míry životní spokojenosti byl využit Dotazník životní spokojenosti od J. Fahrenbergera.

Klíčová slova: hodnoty, hodnoty života, druhy hodnot, funkce a význam hodnot, životní spokojenost, well-being , štěstí, flow, smysl života

ABSTRACT

This diploma thesis deals with issues of quality and life satisfaction. The aim is to find out the difference between the preferences of values and the level of life satisfaction among younger and older adults. The thesis is divided into the theoretical and practical part. The first half of the theoretical part deals with values. Definition of connection, classification, theories and functions. The second half describes life satisfaction, concepts that are closely related to it and its sources. The practical part is focused on the analysis of data obtained by the questionnaire method. To research value preferences, the Rokeach questionnaire was used for the values hierarchy, and the Life Satisfaction Questionnaire by J. Fahrenberger was used to determine the level of life satisfaction.

Keywords: values, values of life, the types of values, functions and importance of values, life satisfaction, well-being, happiness, flow, meaning of life